

Naar een **duurzame** zuivelsector in Europa

Melkveehouders zetten sterk in op
dierenwelzijn en diergezondheid

CAMPAGNE GEFINANCIERD
MET STEUN VAN
DE EUROPESE UNIE

ENJOY
IT'S FROM
EUROPE

Hebben meegewerkt aan dit factbook:

Guy Vandepoel
Renaat Debergh
Sara Santens
Jolien Willems
Roel Vaes
Frederik Vandermersch
Stef Aerts
Hannelore Knockaert
Mirjan Thys
Pieter Passchyn
Dries Lahousse
Kurt Penninck
Dina Tersago

Uitgave 2020

voorwoord

Vandaag hechten we steeds meer belang aan respect voor dieren en hun welzijn. En terecht. Landbouwers zorgen al sinds jaar en dag goed voor hun dieren, nog voor er officieel van de term dierenwelzijn sprake was. Diergezondheid was daarbij het eerste aandachtspunt. Gezonde en langlevende melkkoeien produceren immers meer melk, wat goed was voor de boer en zijn gezin. Mede dankzij evoluerend wetenschappelijk inzicht trad het begrip dierenwelzijn op de voorgrond.

Hoe zit het anno 2020 met het welzijn van melkkoeien in België? Wat zijn de nieuwste inzichten? Hoe evolueert dierenwelzijn en hoe borgen we dat in de praktijk? Het zijn allemaal vragen waar dit factbook een antwoord op wil geven. Met feiten en cijfers, met interviews van experts en met voorbeelden uit onderzoek en praktijk – net zoals we dat deden bij de voorgaande edities van het factbook in 2018 en 2019.

Het begrip dierenwelzijn duikt voor het eerst op in de jaren zestig-zeventig, wanneer het maatschappelijk bewustzijn rond dierenwelzijn toeneemt. In het Verenigd Koninkrijk formuleert de 'Farm Animal Welfare Council' de vijf vrijheden die vandaag nog altijd aan de basis liggen van het begrip dierenwelzijn. Deze vijf vrijheden vormen ook het referentiepunt voor de Europese en Belgische wetgeving rond dierenwelzijn die nadien ontstaat. In hoofdstuk 1 besteden we aandacht aan de geschiedenis en het ontstaan van dierenwelzijn, met daarbij bijzondere aandacht voor de melkveehouderij.

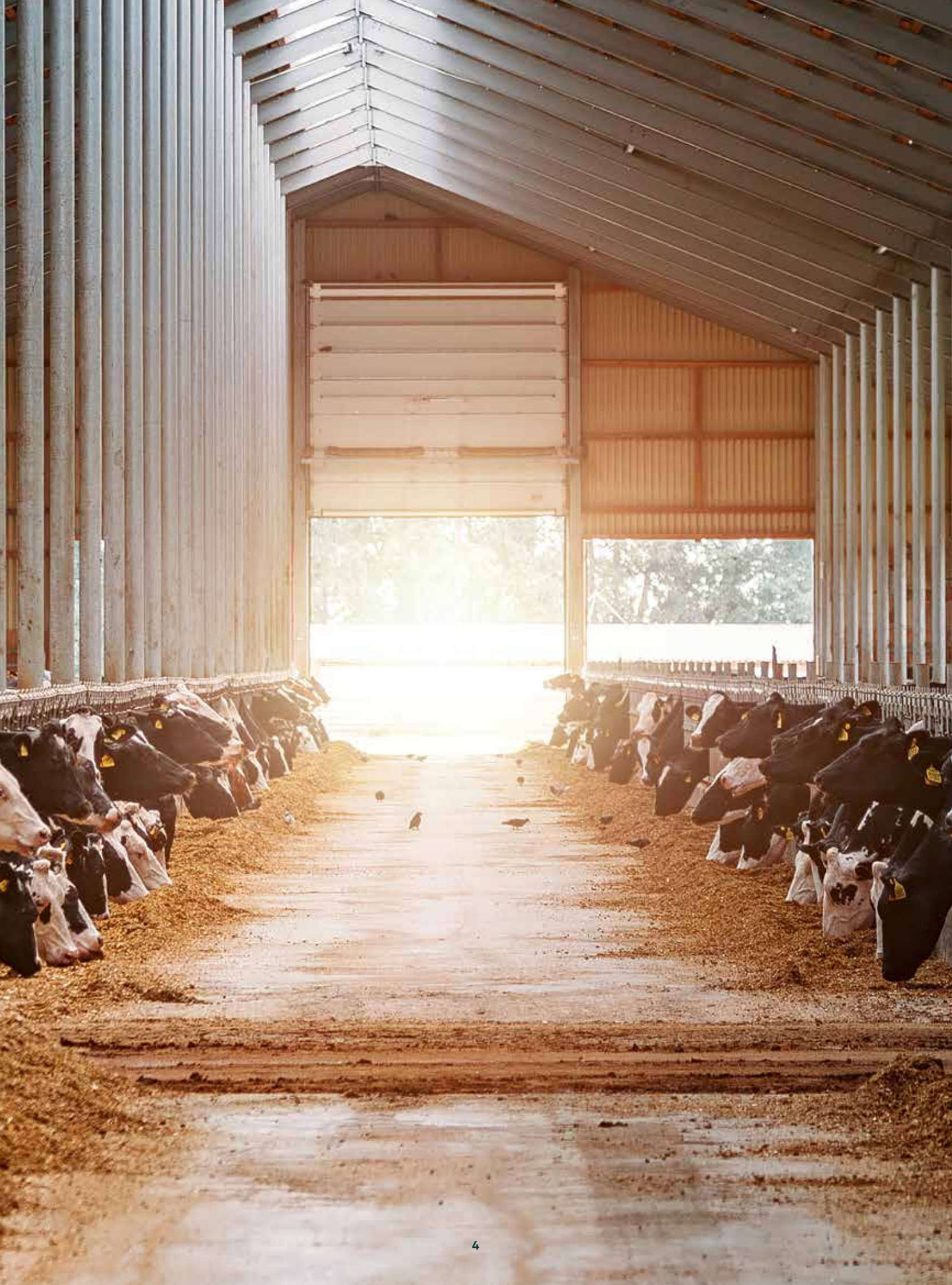
Binnen de zuivelsector zijn zowel de melkveehouders als de zuivelverwerkers steeds intensiever bezig met dierenwelzijn. Melkveeouders nemen proactief maatregelen voor gezonde melkkoeien en zijn zich bewust van het belang van een goede (stal)omgeving en verzorging. Zuivelverwerkers krijgen op hun beurt stelselmatig vragen van klanten om aan te tonen hoe dierenwelzijn geborgd wordt. In 2000 werd het kwaliteitsborgingssysteem IKM (Integrale Kwaliteit Melk) over het hele land uitgerold. Daarin komen dierenwelzijn en diergezondheid als afzonderlijke modules met borgingspunten aan bod. Sinds 2014 gaat de duurzaamheidsmonitor voor de melkveehouderij nog een stap verder. En vandaag neemt een aantal zuivelverwerkers zelfs extra initiatieven om het dierenwelzijn in kaart te brengen en te stimuleren. In hoofdstuk 2 delen we recente cijfers en feiten over het welzijn van de dieren in de melkveehouderij.

Verder laten we melkveeouders zelf vertellen over het dierenleven op hun boerderij én zetten we drie wetenschappelijke onderzoeksprojecten in de kijker. Want moderne technologie wordt steeds vaker ingezet om het dierenwelzijn op te volgen op stal- en koeniveau.

Om maar te zeggen, dierenwelzijn in de melkveehouderij heeft een hele weg afgelegd. De sector beschikt met IKM en de duurzaamheidsmonitor over goede instrumenten om de situatie op bedrijfsniveau op te volgen en te blijven versterken via benchmarking en sensibilisering. Nieuwe tools bieden extra kansen, waarbij melkveeouders en zuivelverwerkers zich engageren om verder in te spelen op de maatschappelijke verwachtingen rond dierenwelzijn. De keuze van dit thema voor ons derde factbook is daar alvast een bewijs van.

Guy Vandepoel, voorzitter VLAM

Renaat Debergh, voorzitter Werkgroep Duurzaamheid MilkBE, voorzitter Sectorgroep Zuivel VLAM

inhoud

- 3** Voorwoord
- 5** Inhoud
- 7** **Hoofdstuk 1. Geschiedenis en evolutie**
 - 8 De vijf vrijheden
 - 8 Dierenrechten in België
 - 9 Mijlpalen in de Belgische en Europese geschiedenis
 - 10 *Interview Stef Aerts*
- 17** **Hoofdstuk 2. Dierenwelzijn in de melkveesector**
 - 18 Melkvee in België
 - 18 Dierenwelzijn in het melkveebedrijf
 - 20 Resultaten duurzaamheidsmonitor
 - 22 Vlamingen over dierenwelzijn in de melkveesector
 - 24 *Interview Hannelore Knockaert van Beepophof*
- 27** **Hoofdstuk 3. Diergezondheid**
 - 28 *Interview Mirjan Thys*
 - 32 *Interview Pieter Passchyn*
 - 36 *Interview Dries Lahousse van Zomerbloemhof*
 - 38 *Interview Kurt Penninck van de Kerkweghoeve*
- 41** **Hoofdstuk 4. Onderzoek**
 - 42 ClawCare, klauwproblemen opsporen met warmtecamera
 - 43 MoniCow, monitoring in veehouderij
 - 43 DISARM, verminderen van antibiotica(resistentie)
- 45** **Tot slot aan het woord: Dina Tersago**
 - 46 *Interview Dina Tersago van 'Boer zkt. Vrouw'*
- 50** Addendum
- 54** Referenties

Hoofdstuk 1.

Geschiedenis & evolutie

Dierenrechten in België

De vijf vrijheden vormen ook het referentiepunt voor de Europese en Belgische wetgeving rond dierenwelzijn. In België vormt de wet van 14 augustus 1986 het algemeen kader.

In januari 2020 erkent het Burgerlijk Wetboek dat dieren gevoelens hebben. Voordien werden dieren aanzien als goederen, maar sinds kort is er dus een aparte categorie voor dieren. Het goederenrecht blijft wel van toepassing, maar met inachtneming van de dierenbeschermende regelgeving.

Vandaag is dierenwelzijn een gewestelijke bevoegdheid van het Vlaams departement Omgeving. Vlaanderen, Wallonië en Brussel hebben elk een minister of staatssecretaris van Dierenwelzijn die geadviseerd wordt door regionale raden.

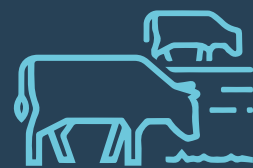
Niemand mag, uitgezonderd bij overmacht, handelingen plegen die niet door deze wet zijn voorzien en waardoor een dier zonder noodzaak omkomt of zonder noodzaak een verminking, een letsel of pijn ondergaat.

Belgische dierenwelzijnswet

De vijf vrijheden

Toen de jager zijn pijl en boog inruilde voor een sedentair bestaan, kwamen dieren en veeteelt in ons leven. De mens begon na te denken over zijn plaats in de maatschappij... en die van het dier. Zowel in de oudheid, de middeleeuwen als tijdens de Verlichting waren er grote denkers die de plaats van dieren in het universum bespraken. Aandacht voor dieren is dus van alle tijden.

Aanvankelijk was de manier om naar het welzijn van een dier te kijken puur functioneel: dierenwelzijn stond gelijk aan diergezondheid. De term dierenwelzijn zelf duikt pas op in de tweede helft van de 20e eeuw, wanneer het maatschappelijk bewustzijn rond dierenwelzijn toeneemt. In 1979 stelt het Verenigd Koninkrijk de onderzoekscommissie 'Farm Animal Welfare Council' samen om de thematiek van dierenwelzijn in de landbouw te onderzoeken. Die commissie formuleert **vijf vrijheden** die vandaag nog altijd aan de basis liggen van het begrip dierenwelzijn:

1. Vrijheid van **honger, dorst en onjuiste voeding**
2. Vrijheid van **fysiek en fysiologisch ongemak**
3. Vrijheid van **pijn, verwondingen en ziektes**
4. Vrijheid van **angst en chronische stress**
5. Vrijheid om **het natuurlijke (soortelijke) gedrag te vertonen**

Mijlpalen in de Belgische en Europese geschiedenis

Eind 19e eeuw

Er ontstaat een burgerbeweging rond dierenbescherming in het Verenigd Koninkrijk.

19

1929

België loopt voorop met de eerste wet op dierenbescherming: een dier moet beschermd worden om zijn wezen, met recht op menselijk mededogen.

1986

In België treedt de dierenwelzijnswet in werking en wordt de eerste Raad voor Dierenwelzijn opgericht.

20

2e helft 20e eeuw

Ook België krijgt een dierenbeschermingsbeweging, met als voorloper dr. Jules Ruhl.

1998

De EU brengt een kaderrichtlijn uit rond de bescherming van dieren voor landbouwdoeleinden. De lidstaten moeten de aandachtspunten omzetten in een nationale wetgeving.

2009

EU-beleidsmakers zijn voortaan verplicht om dierenwelzijn in acht te nemen. Dieren worden erkend als wezens met gevoelens.

2012

Regionalisering van dierenwelzijn: overdracht van de bevoegdheid van dierenwelzijn naar de gewesten.

21

2020

Het Belgisch Burgerlijk Wetboek erkent dat dieren gevoelens hebben. Dieren worden een aparte categorie, naast mensen en goederen.

juni 2020

De 'Farm to Fork'-strategie wordt gelanceerd binnen de Europese Green Deal. Een beter dierenwelzijn is een van de richtlijnen om voor een duurzame voedselproductie te zorgen. De Europese Commissie zal de wetgeving inzake dierenwelzijn, met inbegrip van het vervoer van dieren en het slachten, herzien om een hoger dierenwelzijn te waarborgen.

Stef Aerts

“De gevoeligheid rond dierenwelzijn zal blijven stijgen”

Vergeleken met vijftig jaar geleden heeft het begrip ‘dierenwelzijn’ vandaag een hele weg afgelegd. Maar wat vormde precies het start- en keerpunt? Wanneer komen dierenrechten in beeld? En hoe zal onze houding tegenover dieren blijven evolueren? Stef Aerts, opleidingshoofd Agro- en biotechnologie en docent ethiek, maatschappelijke aspecten & proefdierkunde, schetst een stukje geschiedenis en blikkt vooruit.

“ De relatie tussen mens en dier is sterk veranderd de laatste decennia

Stef Aerts - expert dierenwelzijn en ethiek aan de Odisee Hogeschool

Hoe werd dierenwelzijn doorheen de geschiedenis benaderd? Hoe gedroegen we ons vroeger tegenover dieren?

Stef Aerts: “Heb je even? Dat zijn de eerste vier uur van mijn cursus dierethiek (*lacht*). Nu, dierenwelzijn in de strikte zin van het woord duikt voor het eerst op rond 1964, bij de publicatie van ‘Animal Machines’ van Ruth Harrison. Dat boek zorgde voor een parlementaire hetze in het Verenigd Koninkrijk, wat een paar decennia later leidde tot de ‘vijf vrijheden’ van het Britse Farm Animal Welfare Council: dieren moeten vrij zijn van honger en dorst, vrij van ongemak, vrij van pijn, verwondingen en ziekte, vrij van angst en stress en vrij om normaal gedrag te vertonen. Die vrijheden worden ook vandaag nog gezien als basis van het begrip dierenwelzijn.

Daarvoor bestond het concept dierenwelzijn eigenlijk niet, of toch niet in de maatschappelijke context. Dat wil niet zeggen dat er geen discussie rond het gedrag tegenover dieren was: dierenbescherming bestond bijvoorbeeld al. In de jaren 1800 doken dierenbeschermingsorganisaties op, vooral rond slachthuizen, om de gangbare slachttechnieken onder druk te zetten. Tot WO II – en ook nog later – draaide de discussie voornamelijk rond bescherming tegen wreedheid: er was nog geen sprake van een welzijns- en rechtendiscussie.

Dat verandert na de jaren zestig. In 1975 verschijnt het boek ‘Animal Liberation’ van Peter Singer. Alle discussies rond dierenwelzijn van de laatste vijftig jaar zijn eigenlijk op dat boek terug te brengen. In 1983 publiceert Tom Regan ‘The Case for Animal Rights’, wat leidt tot dierenrechtendiscussies in de filosofie.

Anders dan vroeger krijgen die boeken wél maatschappelijk gevolg. Dat komt omdat er steeds minder mensen actief zijn in de primaire productiesector. Daardoor worden de dieren minder zichtbaar en ontstaat er een kloof tussen mensen en productiedieren. Anderzijds is er de stijgende welvaart, waardoor mensen op een andere manier met dieren bezig zijn: gezelschapsdieren, hobbydieren, exotische dieren... doen hun intrede.

Die evoluties komen samen in de jaren tachtig en culminereren in de jaren negentig: er ontstaat een maatschappelijke gevoeligheid voor dierenwelzijnsthema’s. De relatie tussen mens en dier is dan ook veranderd ten opzichte van de decennia ervoor. Als je in de jaren zestig of zeventig iemand zou vragen om een dier te noemen, dan is de kans groot dat hij koe, varken of paard antwoordt. Stel mensen vandaag die vraag, en zowat iedereen zegt hond of kat. Dat is radicaal iets anders dan vijftig jaar geleden.”

En hoe zit het vandaag?

“Die evolutie verklaart voor mij deels de discussies vandaag tussen de productiesector en ‘de rest’. Zo’n 1,5 tot 2% van de bevolking heeft nog een economische relatie met een nutsdier, de overige 98% niet. Als je aan die twee groepen vraagt wat hun dier voor hen waard is, dan antwoordt de 2% ‘x-aantal euro’s’. Vraag het de groep van 98%, en je hoort ‘Mijn Fifi is mijn alles, mijn derde kind. Je plakt toch geen geld op dieren?’. Dat zijn twee paradigma’s die haaks op elkaar staan. Dus, als je me vraagt: wat is het gedrag en de visie van mensen over dieren, vroeger en nu, dan gaat het volgens mij daarover.”

Hoe zal onze houding tegenover dieren en dierenwelzijn evolueren?

“Je trekt de lijn gewoon door: de gevoeligheid rond dierenwelzijn zal minstens blijven stijgen. Mensen zullen niet plots opnieuw in de primaire productiesector belanden, hun huisdieren dumpen en opnieuw koeien nemen. Dat zal niet veranderen, dus alles eromheen ook niet. De maatschappelijke druk op primaire productie zal blijven, net als de discussie over de impact van landbouw en dierhouderij op onze gezondheid en het klimaat.”

Is er een maatschappelijk aanvaarde definitie van dierenwelzijn?

“Nee, er is geen enkele definitie waar we het als maatschappij over eens zijn. Want als die er was, dan bestond de hele discussie rond dierenwelzijn niet. Definities hangen te sterk vast aan je eigen visie over dieren. Wat mogen we? Wat is de juiste manier om met dieren om te gaan? Aan de ene kant heb je veganisten, aan de andere kant carnivoren. Er is niets dat de breedte van de discussie afdekt.”

Wat zijn onze rechten en plichten ten opzichte van dieren?

“We hebben altijd aandacht voor het lijden van dieren, waarbij we vermijden dat dieren een slechte gezondheid hebben of letsels krijgen. Maar we moeten ook actief het welzijn en welbevinden van dieren bevorderen. Door iets níet te doen, kan je schade vermijden, maar dat is niet hetzelfde als je inzetten om het welzijn te verbeteren. Om stappen vooruit te zetten, moeten die twee componenten, actief en passief, in onze rechten en plichten ten opzichte van dieren zitten.”

Vormen de vijf vrijheden dan een goed referentiekader om met dierenwelzijn om te gaan?

“Het kader van de vijf vrijheden is kort en krachtig, maar ook breed. In de praktijk kan je er niet zo veel mee: je moet het kader eerst operationaliseren en vertalen naar de juiste context. Wat betekent natuurlijk gedrag? Dat is telkens anders voor pluimvee, melkvee, vleesvee... Er zijn al heel wat verdienstelijke pogingen ondernomen om de vijf vrijheden naar een specifieke context te vertalen, maar het ultieme systeem hebben we nog niet. Daarvoor zitten er te veel verschillende dimensies van dierenwelzijn in die vijf vrijheden vervat. Het meest gebruikte kader om het over dierenwelzijn te hebben, is het Welfare Quality[®] assessment protocol. Dat start vanuit de vrijheden die geconcretiseerd werden voor verschillende diersoorten. Dat protocol wordt ook toegepast in een landbouwcontext.”

Zijn de belangen van de mens groter dan die van dieren?

“Voor mij, als gematigd antropocentrist, wel. Daarbij zet ik de mens niet a priori boven de dieren maar vind ik de mens wel prioritair. Dat impliceert dat het houden en inzetten van dieren moet kunnen als het op een deftige manier gebeurt. Opeten ook, maar de dieren moeten op een deftige manier gehouden worden én de slachtproblematiek moet aangepakt worden. Eigenlijk zou ik liever hebben dat we minder dierlijke producten eten, maar er wel een eerlijke prijs voor betalen. Als het – ook financieel – met vijftig koeien kan in plaats van vijfhonderd: waarom niet? Het zou voor alle betrokkenen beter zijn, maar de economische context houdt dat tegen.”

Is de toekomst dan plantaardig?

“Uitsluitend plantaardig? Dat denk ik niet. Plantaardiger? Dat wel. Belgen zijn bourgondiërs maar ons vleesverbruik daalt duidelijk. Ik weet niet of die daling aan hetzelfde tempo zal doorgaan, maar ik zie het vleesverbruik niet plots stijgen. Als een plantaardige toekomst ervoor zou kunnen zorgen dat er kwaliteitsvoller dierlijk geproduceerd wordt, zou dat zelfs een plus kunnen zijn voor iedereen.”

Wat is de rol van zuivel in een duurzame toekomst?

“Die rol is dubbel. Qua verbruik zie ik een dalende evolutie: we zullen minder zuivel consumeren. Maar voor zuivel is wél een duurzame rol weggelegd. In die zin heeft de zuivelsector het geluk om met

herkauwers te werken: wat koeien afleveren, is een nutritioneel hoogwaardig product. Wie dat ontkent, verkoopt onzin. Melk is een van de meest hoogwaardige producten, ook als je het afzet tegen het totaal aantal broeikasgassen dat de productie ervan uitstoot. Daar is zelfs een wetenschappelijke index voor, waar melk zeer goed scoort. Nu, herkauwers zijn een type dieren – een van de weinige – dat netto beschikbare energie en eiwitten voor de mens kan produceren. Wat wij niet kunnen eten – gras en bladeren – zetten zij om in iets wat we wel kunnen eten. Varkens en kippen kunnen dat niet, of toch veel minder goed. In die zin speelt zuivel een belangrijke rol in een circulaire voedings- en landbouweconomie: je hebt koeien nodig om de keten te sluiten.”

Dierenwelzijn in de melkveehouderij

Wat zijn goede initiatieven rond dierenwelzijn op een boerderij?

Stef Aerts: "Melkveehouders hebben de luxe dat er veel buitenruimte is die de dieren kunnen gebruiken. Die buitenruimte voor koeien moet je zien te bewaken: ze is belangrijk voor het welzijn van het dier én de maatschappelijke discussie erom. Wat ik ook positief vind, is de toegenomen aandacht voor klauwproblemen. Doordachte selectie is ook belangrijk, en dat gaat een stuk verder dan robuustere dieren die meer produceren. De rantsoenen inhoudelijk en kwalitatief opvolgen, preventieve gezondheidsmaatregelen nemen... Al die elementen zijn goede voorbeelden en vind je op veel plaatsen, alleen niet overal en ook niet overal samen. Maar bedrijven die ermee bezig zijn, zetten stappen vooruit."

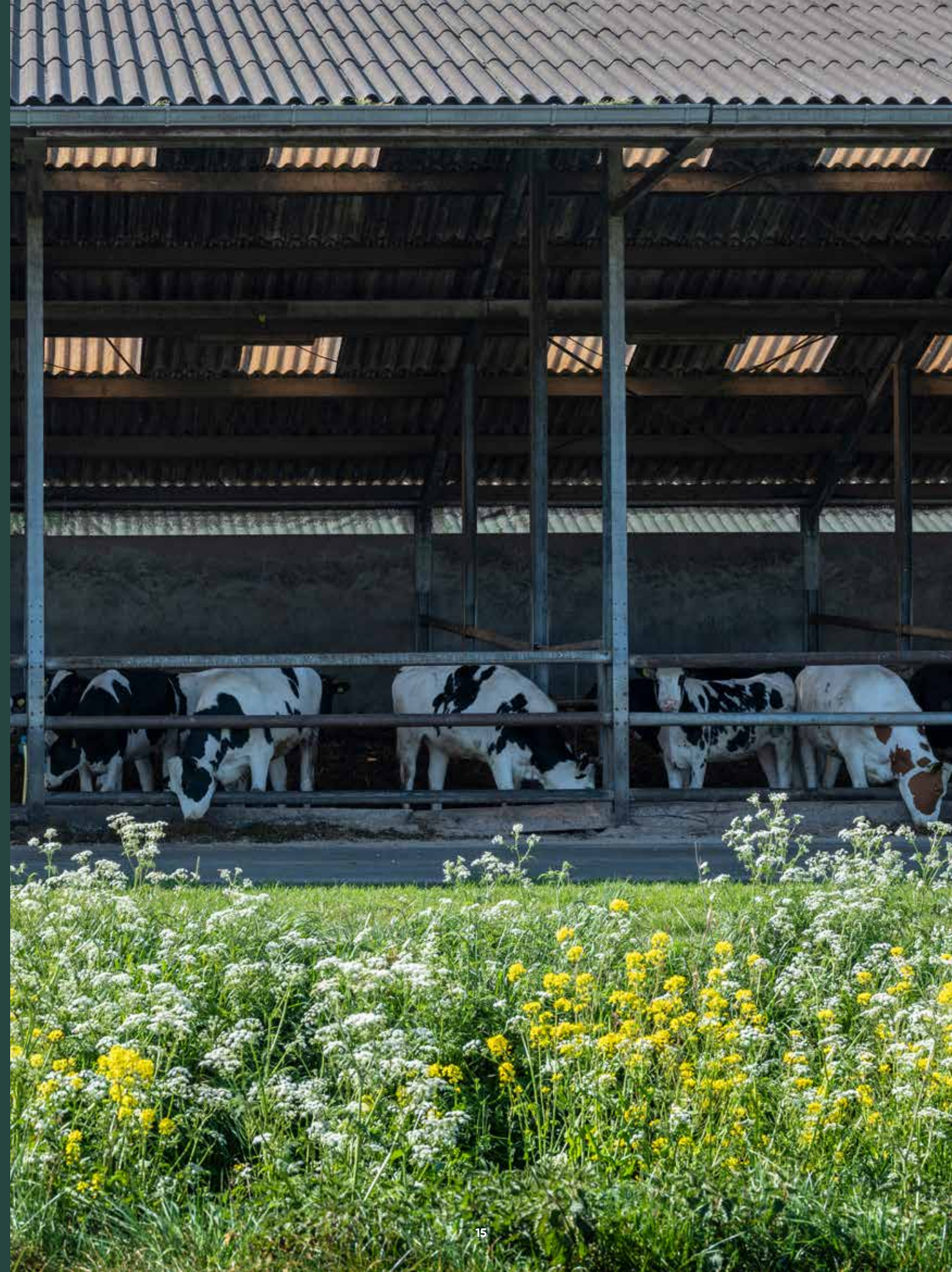
Waar liggen nog werkpunten op het vlak van dierenwelzijn?

"Het grootste werkpunt van de sector is zich durven uit te spreken over gevoelige topics. Ik heb het dan bijvoorbeeld over het weghalen van de kalveren bij de moederkoe, het vervangen van dieren voor ze niet meer productief zijn, de langleeftijd van koeien... Dat is niet simpel om uit te leggen, maar je

moet deze waardendiscussies ook niet uit de weg gaan. Om het te durven uitleggen, moet je je bewust zijn van wat je doet en wat je eigen waarden zijn. Je kan een waardendiscussie trouwens niet counteren met cijfers en technische verhalen. Je kan die discussie alleen voeren als je weet wat je eigen waarden zijn, en dat is heel moeilijk."

Welk onderzoek loopt er naar dierenwelzijn? Of zijn er nieuwe inzichten?

"Ik heb de indruk dat de aandacht voor een stuk verschoven is van dierenwelzijnsonderzoek – vooral van 2000 tot 2010 – naar klimaatgerelateerd onderzoek, maar ook naar een combinatie van de twee. Niet onterecht: op een bedrijf hangt alles aan elkaar. Het is een win-win als met die twee factoren tegelijk rekening kan worden gehouden. Want iets wat goed is voor het dierenwelzijn is niet per se beter voor het klimaat. Onderzoek naar jongvee is ook waardevol: als je vroeg inzet op langleeftijdigheid, worden je koeien robuuster en krijgen ze minder problemen. Dan is je welzijn beter en moeten de koeien minder vaak vervangen worden – economisch efficiënt én duurzamer."

Hoofdstuk 2.

Dierenwelzijn in de melkveesector

Melkvee in België

537.960
melkkoeien

6.756
melkveebedrijven

6.020
jobs in de
zuivelindustrie

4,6 miljard
liter verwerkte melk

4,8 miljard
euro omzet

Dierenwelzijn in het melkveebedrijf

De Belgische zuivelsector bouwt mee aan een duurzame wereld en waakt erover dat het duurzaamheidsaspect aanwezig is in elke schakel van de productieketen. En die keten begint bij gezonde dieren die zich goed voelen in de stal of op de weide. Gezonde koeien produceren niet alleen meer en betere melk, ze doen dat ook op een duurzamere manier. Maar hoe zit dat juist, dierenwelzijn op de boerderij? We belichten de belangrijkste punten.

Stalinrichting

Vlaamse melkveehouders streven ernaar om hun koeien ongeveer 40 m³ ter beschikking te stellen om te slapen, eten en drinken. Daarbij is de ondergrond in de stal erg belangrijk voor een goede grip. Omdat koeien zo'n 14 uur per dag liggen, zijn moderne stallen voorzien van alle ligcomfort. De ligboxen kunnen een bedding hebben van diepstrooisel of zand of bedekt zijn met matrassen. Uiteraard worden de boxen regelmatig gereinigd en aangevuld met vers strooisel. Om de stal proper te houden, worden vaak mestrobots ingezet: ze vegen meerdere keren per dag de stal schoon zodat de koeien op een droge ondergrond staan.

De meeste melkveebedrijven zijn ook uitgerust met een of meerdere koeborstels. Deze borstels beginnen te draaien zodra de koe eronder gaat staan en voorzien in de natuurlijke behoefte van de koe om zich te schuren. Ook stimuleren ze de bloedsomloop en reinigen ze de vacht.

Een goede stalinrichting moet ook gepaard gaan met voldoende ventilatie en een optimale omgevingstemperatuur. Koeien kunnen stress krijgen van koude of hitte en voelen zich comfortabel bij een temperatuur tussen 5 en 20°C: beter voor hun gezondheid, vruchtbaarheid én melkproductie.

Ook gezondheidspreventie en -opvolging zijn van groot belang voor het welzijn van de koe. Vandaag helpt moderne technologie daar een handje bij. Dankzij een band rond de poot of de hals van de koe kan de melkveehouder heel precies bijhouden hoeveel elke koe eet

en beweegt. In heel wat boerderijen kunnen koeien ook zelf kiezen wanneer ze gemolken willen worden aan de melkrobot.

In de weide en op stal

In Vlaanderen kiezen melkveehouders zelf of ze hun koeien op stal of in de wei houden – beide keuzes hebben hun voor- en nadelen. Wie voor weidemelk kiest, moet zijn koeien minstens 120 dagen per jaar en minimaal 6 uur per dag in de weide laten lopen, van voorjaar tot najaar. Daarnaast laten ook heel wat melkveehouders hun koeien beperkt beweiden, zonder aan de voorwaarden van weidemelk te voldoen. Weidegang heeft onder andere een positieve invloed op klauw- en beengezondheid.

Dat neemt niet weg dat veel melkveehouders hun koeien bewust op stal houden, precies omwille van gezondheids- en milieuredenen. In de stal hebben boeren meer controle over de leefomgeving en de gezondheid van de koeien. Denk aan koude en hitte controleren of het rantsoen gericht aanpassen om de methaanuitstoot te verminderen. Koeien in de stal zouden doorgaans ook een betere uiergezondheid hebben dan koeien in de wei.

Gebalanceerde voeding

De voeding van de koe wordt zoveel mogelijk afgestemd op haar behoeften. Alleen zo kunnen koeien, gezond en wel, goede melk produceren. Bij de samenstelling van het voer houdt de melkveehouder ook rekening met dierenwelzijn. De koe moet het lekker vinden, en het voer moet voldoende energie, eiwit, vet, mineralen en vitamines aanleveren. Maïskuil, gras en persulp van suikerbieten vormen op de meeste bedrijven de basis van het rantsoen. Dat wordt aangevuld met o.a. luzerne, aardappelen, bierdrif en andere bijproducten van bio-ener-

giewinning. De melkveehouder voegt daarnaast krachtvoeder toe zoals granen, koolzaadschroot en sojaschroot. Tot slot moet een koe altijd voldoende water ter beschikking hebben – belangrijk voor de melkproductie en beheersing van de lichaamstemperatuur.

Beter voorkomen dan genezen

Melkveehouders letten erop dat ze zo weinig mogelijk medicatie moeten gebruiken: de melk van koeien in antibioticabehandeling mag immers niet in ons voedingssysteem terecht komen en wordt dan ook vernietigd. Daarom is preventie essentieel. Melkveehouders waken dus streng over de hygiënische omstandigheden om infecties te vermijden, over de voeding van de kalveren en de koeien om ze zo sterk mogelijk te houden, en over een adequate huisvesting om de gezondheid van de koeien te garanderen.

Jongveeopfok

Een goede opfok verbetert het welzijn en de gezondheid van het jongvee: kalveren met voldoende weerstand groeien uit tot gezonde koeien die minder last hebben van infecties en ziektes. Enkele dagen na de geboorte worden kalveren gehuisvest in schone, droge en individuele hokken of in groep met andere kalveren. Dat is beter voor de gezondheid van de dieren: enerzijds is het kalf minder vatbaar voor ziektes en kan de melkveehouder controleren of het kalf voldoende biestmelk met antistoffen krijgt. Anderzijds wordt de druk op de uier van de moederkoe verlicht doordat de melkveehouder verder kan melken. Dat voorkomt uierontstekingen.

97%

van de **melkveehouders** monitort duurzaamheidsinitiatieven

81%

van de **ophaalwagens** voldoet aan Euro 6-emissienorm

32%

minder waterverbruik per liter melk, dat bereikten de **zuivelverwerkende bedrijven** in 10 jaar tijd

Resultaten duurzaamheidsmonitor

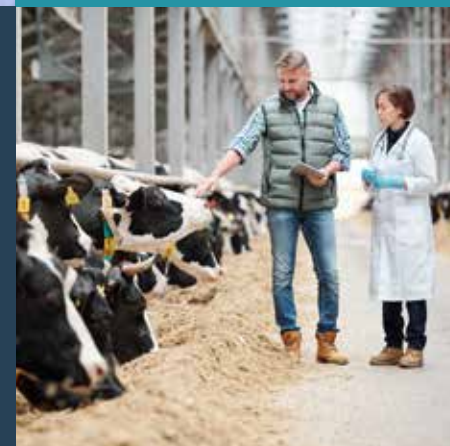
Hoe duurzaam is de zuivelsector? Om de vele inspanningen in kaart te brengen, wordt sinds 2014 een sectorbreed duurzaamheidsprogramma uitgerold in de hele Belgische zuivelketen. Het programma laat de melkveehouders toe om hun duurzaamheidsinspanningen te monitoren én om zichzelf te vergelijken met de sector. Dat moedigt melkveehouders ook aan om nog meer vooruitgang te boeken op het vlak van duurzaamheid. Dierenwelzijn en diergezondheid vormen daarbij belangrijke pijlers.

Het sectorbrede duurzaamheidsprogramma – dat beheerd wordt door MilkBE, de brancheorganisatie van de zuivelsector – speelt op drie niveaus. Zo draagt elke schakel in de keten zijn steentje bij richting een duurzamere zuivelsector:

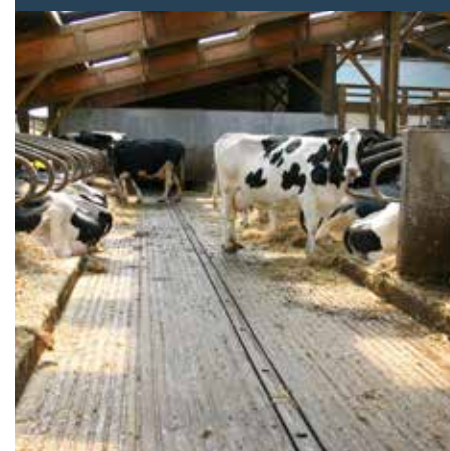
- Op de **boerderij** worden 35 duurzaamheidsinitiatieven gemonitord. 97% van alle melkveehouders neemt actief deel aan deze monitoring. Gemiddeld pasten zij in 2019 16,5 van de 35 initiatieven toe. Elke drie jaar krijgen de melkveebedrijven bezoek van onafhankelijke auditeurs. De initiatieven zijn bovenwettelijk; niet alle bedrijven kunnen de criteria toepassen omdat ze soms bedrijfsspecifiek zijn.
- Ook tijdens het **transport** wordt de verduurzaming bijgehouden en gemeten. Dat gebeurt sinds 2006 op basis van de jaarlijkse gegevens van acht zuivelbedrijven die samen 82% van de nationale melkaanvoer vertegenwoordigen. Deze cijfers tonen hoe de transportsector evolueert op het vlak van aantal kilometers, totale brandstofverbruik, milieuvriendelijkheid van de melkophaalwagens (RMO's) en efficiëntie per melkophaalwagen.
- Tot slot wordt, sinds 2005, jaarlijks de verduurzaming van de **zuivelverwerking** bevraagd bij de zuivelverwerkende bedrijven. In 2018 namen 12 site-locaties deel, goed voor ruim 90% van de nationaal verwerkte melk. Zij leveren cijfermateriaal aan over jaarlijkse productie en verwerkte melk, energie- en waterverbruik, waterrecyclage, afvalwater, CO₂-emissie, afvalverwerking en productie van groene stroom.

83% werkt samen met een vaste bedrijfsdierenarts

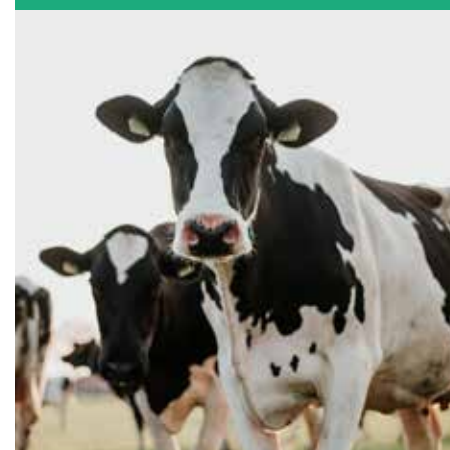
91% bestrijdt actief dierziektes

71% voldoet aan optimale huisvesting van 40 m³ per dier

69% voorziet een vorm van vachtverzorging voor de koeien

50% zet actief in op langleefbaarheid van de koeien

Dierenwelzijn en diergezondheid in de duurzaamheidsmonitor

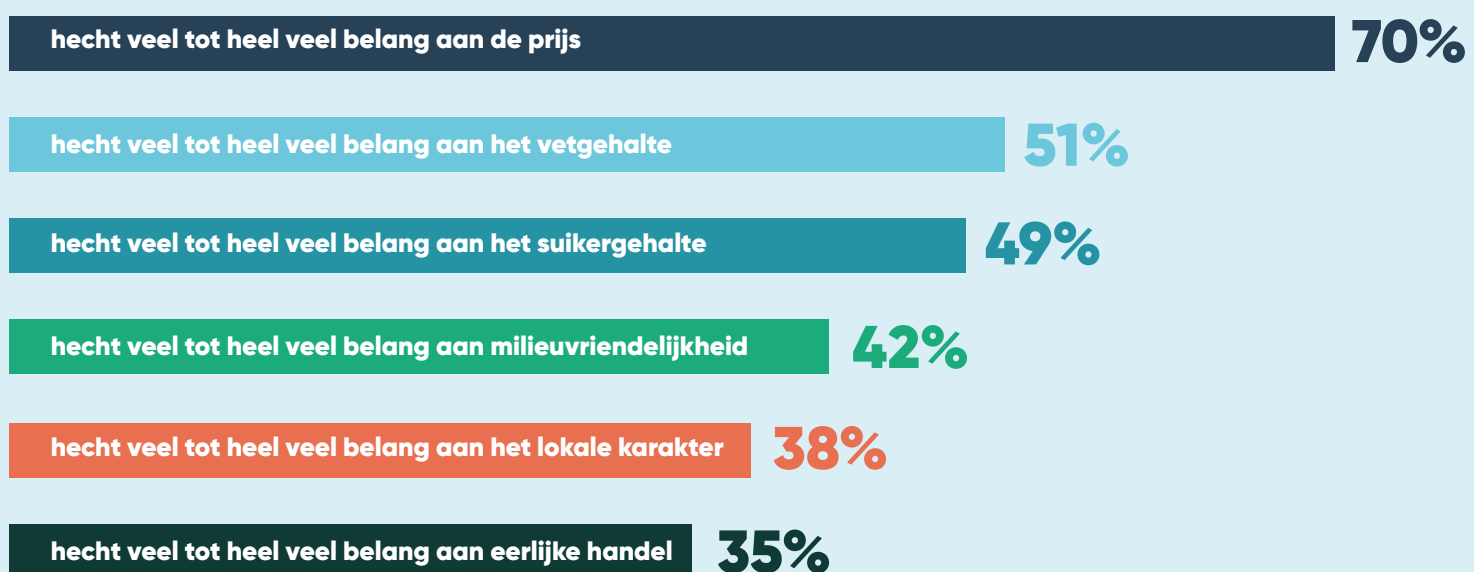
Van de 35 gemonitorde duurzaamheidsinitiatieven hebben er 13 betrekking op diergezondheid en dierenwelzijn. Enkele belangrijke criteria:

- 1. Samenwerking met een vaste bedrijfsdierenarts**
Zo'n 83% van de melkveehouders werkt samen met een vaste dierenarts. In 2014 was dit nog maar 73%. Een vaste dierenarts kan sneller en efficiënter ingrijpen indien nodig.
- 2. Actieve bestrijding van dierziektes**
67% van de boeren neemt deel aan een bestrijdingsprogramma tegen paratbc en 91% van de melkveehouders bestrijdt ook actief andere dierziektes. Belangrijk om eventuele uitbraak te kunnen vermijden.
- 3. Optimale huisvesting**
Een optimale stal wordt in de duurzaamheidsmonitor gedefinieerd als een vrije loopstal met voldoende licht, lucht, ruimte en diercomfort. Dat betekent minstens 40 m³ per dier. In 2014 voldeed ongeveer de helft van de boeren hieraan. Ondertussen is dat 71%.
- 4. Vachtverzorging**
69% van de melkveehouders voorziet een vorm van vachtverzorging voor de koeien. Ofwel zijn er koeborstels aanwezig in de stal om zich tegen te kunnen schuren, ofwel worden de koeien in het najaar geschoren.
- 5. Inzetten op langleefbaarheid**
Steeds meer melkveehouders proberen hun koeien zo goed mogelijk te verzorgen zodat ze lang op de boerderij kunnen blijven. 50% van de melkveehouders geeft aan actief in te zetten op de langleefbaarheid van de koeien of een beperking van de vervanging van de koeien.

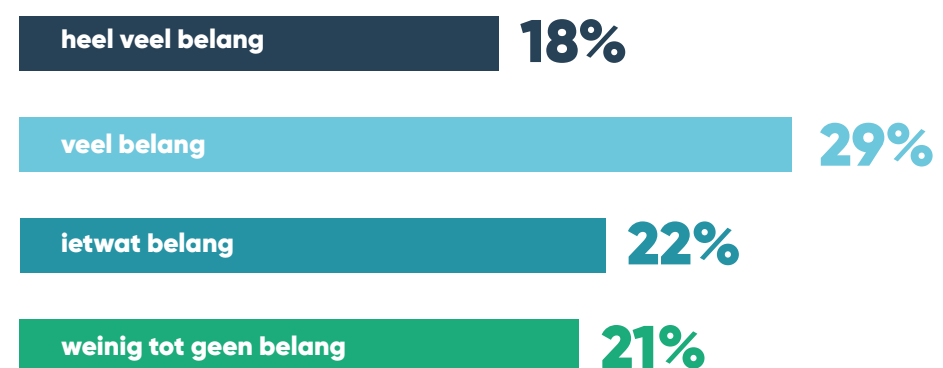
Vlamingen over dierenwelzijn in de melkveesector

De zuivelsector zet sterk in op duurzaamheid en dierenwelzijn, maar weten Vlamingen dat ook? VLAM polste naar hun mening over dierenwelzijn in de zuivelsector (2020). Enkele resultaten uitgelicht:

Wat vinden Vlamingen belangrijk bij de aankoop van zuivel?

Hoeveel belang hechten Vlamingen aan dierenwelzijn bij de aankoop van zuivel?

Levert de Belgische zuivelsector voldoende inspanningen om de productie zo diervriendelijk mogelijk te maken?

69%

vertrouwt op voldoende inspanningen voor een diervriendelijke productie

23% antwoordt neutraal, slechts 8% geeft aan daar geen vertrouwen in te hebben

44%

vindt dat zuivel vervaardigd wordt met respect voor het dier

41% antwoordt neutraal, 15% denkt van niet

- interview -

“Wij leven met en voor onze koeien”

“Mocht iedereen het even goed hebben als mijn koeien, dan zou het een heel mooie wereld zijn.” Een gedurfde uitspraak, maar die blijkt niet zomaar uit de lucht gegrepen. “Mijn koeien komen niets tekort: ze hebben altijd vers voer, proper water en alle nodige verzorging. Als ze ziek zijn, behandelen we hen. Verder verzorgen we onze koeien zoals het hoort, met respect.” Hannelore Knockaert gaat prat op het dierenwelzijn en de diergezondheid op het Beepophof.

“Als de dieren optimaal verzorgd worden, draagt dat bij aan dierenwelzijn en diergezondheid. En hoe beter de koeien zich voelen, hoe meer melk ze produceren. Zo krijg je een duurzame en efficiënte productie op elk vlak. Als de voederconversie ideaal is, heb ik minder eten van het veld nodig, verbruik ik minder energie en brandstof... Op het einde van de rit geeft de koe wel evenveel of meer melk, als het hele plaatje klopt. De hele keten draagt bij aan duurzaamheid en aan een efficiënte zuivelsector.”

Vrij verkeer

Daarbij is het voor Hannelore van groot belang dat de koeien zo veel mogelijk zichzelf kunnen zijn. Melk produceren hoort daarbij. “We laten de koeien op hun eigen ritme leven. Zo kunnen ze kiezen wanneer ze gemolken worden dankzij onze automatische melkrobot.”

De koeien kunnen zich tot zes keer per dag laten melken. Dat is niet alleen voordelig voor het welzijn, maar ook voor de gezondheid van de koe. Hannelore: “De druk op de uier wordt zo tot het minimum beperkt. De melkrobot verzamelt ook een schat aan gegevens: zo kunnen we bijvoorbeeld zien wanneer er een uierontsteking op komst is en merken we temperatuursverhogingen op. Zo kunnen we kort op de

bal spelen en blijft er meer tijd over om de koe extra aandacht te geven. Zonder melkrobot kost dat toch meer moeite, merk ik.”

Biobedden en borstels

Zowel het welzijn als de gezondheid van de dieren hangt niet alleen af van de manier waarop en hoe vaak de koeien gemolken worden. Op het Beepophof zijn er nog andere stalvoorzieningen die bijdragen aan dierenwelzijn en diergezondheid. “Er is voldoende plaats voor elke koe, met comfortabele diepstrooiselboxen, gevuld met dikke fractie van gescheiden mest. We noemen het een biobed, dat klinkt aantrekkelijker (*lacht*). Tot nu toe vinden we dat de beste vulling: het is zacht en we hebben geen enkele koe met een dikke hak.”

“Ook de ventilatie in onze stal is zo optimaal mogelijk. De stalgordijnen zijn klimaatgestuurd en gaan automatisch open en dicht. Warme, hete zomers zijn nefast voor koeien: daarom installeerden we voldoende ventilatoren. Er zijn ook koeborstels voorhanden, waar de koeien onder kunnen staan, en het is hier continu netjes dankzij de mestrobot. Die loopt bijna constant, zo staan de koeien niet in hun eigen mest. Je zou bijna kunnen zeggen dat je hier van de vloer kan eten, maar dat zou ik toch niet doen (*lacht*). Nu, een droge vloer is belangrijk voor de klauwgezondheid.”

Op stal en in de wei

Hoewel Hannelore haar dieren graag in hun eigen habitat ziet, is het op het Beepophof niet mogelijk om alle koeien in de wei te laten. “Jammer genoeg kunnen we onze koeien niet genoeg weideruimte bieden in optimale omstandigheden. Droge koeien, die geen melk produceren, laten we wel in de wei op adem komen, en ook jongvee kan naar buiten. Het zou ideaal zijn mochten al onze koeien een paar uur per dag naar buiten kunnen, maar er is niet voldoende schuilplaats. En dan blijven ze beter binnen. Veel mensen onderschatten dat: koeien verkiezen vaak de stal boven de wei omdat het daar frisser is. We hebben dan ook zwaar geïnvesteerd in luxe in de melkveestal.”

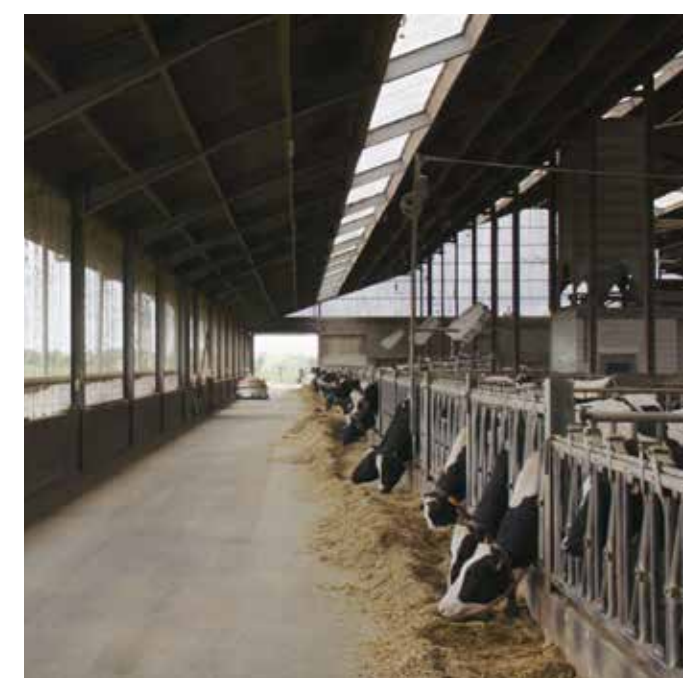
Hannelore vindt de stal eigenlijk gezonder. “De weersomstandigheden en de gezondheidsmonitoring hebben we hier in de hand. Ook kunnen we de koeien constant voldoende vers eten geven, terwijl de kwaliteit van weidegras niet altijd gegarandeerd is. In de stal krijgen de koeien het best mogelijke dieet, berekend en ondersteund door onderzoekscentrum Inagro. We

hebben altijd een volledige voeranalyse voorhanden en kunnen bijstellen waar nodig. Ik weet dus beter wat er aan de hand is met mijn koeien in de stal dan in de wei, waar je problemen niet altijd onmiddellijk opmerkt en minder overzicht hebt.”

Gezondheid als speerpunt

Gezondheidsproblemen blijven dus niet onder de radar op het Beepophof. Zieke koeien worden behandeld, maar het gebruik van antibiotica blijft beperkt. “Dat gebruik wordt sowieso streng bewaakt door het AB-register: ik ga dan ook bewust om met antibiotica. Bij de kalveren zet ik zoveel mogelijk in op weerstand, zodat de koeien op latere leeftijd zo weinig mogelijk tot geen antibiotica nodig hebben. Mijn kalfjes mogen al eens ziek zijn als de omstandigheden optimaal zijn, ik ondersteun en behandel waar nodig. Dat is goed voor de weerstand. Daarnaast ben ik ook sterk in het biestmanagement: ik zorg ervoor dat het kalf voldoende biestmelk krijgt, dat werpt zijn vruchten af. Preventief en hygiënisch werken in de kalveropfok loont ook.”

Het mag duidelijk zijn: de koeien van Hannelore en Lieven krijgen de allerbeste zorgen. “Een melkveehouder wil alleen maar het beste voor zijn koeien en het beste voor het bedrijf. Wij leven met en voor onze koeien. Natuurlijk zien we een koe niet graag vertrekken, maar dat is nu eenmaal de natuur en hoort erbij. We zorgen er echt voor dat onze koeien het hier goed hebben en dat ze zo vrij mogelijk kunnen zijn.”

Hoofdstuk 3.

Diergezondheid

Een goede diergezondheid draagt bij tot het welzijn van de dieren. Aandacht voor diergezondheid staat dan ook hoog op de agenda van de melkveehouders. Daarvoor werken ze nauw samen met een bedrijfsdierenarts. Bovendien hebben ze verschillende diergezondheidstools ter beschikking.

Mirjan Thys

"AI scannend door de stal"

Dierenwelzijn en diergezondheid meten is geen sinecure. Hoe weet je als melkveehouder dat je goed bezig bent? Of waar het beter kan? Er bestaan verschillende systemen, maar die zijn vaak tijdrovend of duur. Daarom lanceerden Boerenbond en ILVO in 2019 een handige app: de Dierenwelzijn Scan. Mirjan Thys werkte mee aan de ontwikkeling.

De app is een praktisch meetinstrument voor dierenwelzijn én werkt sensibiliserend en ondersteunend

Mirjan Thys – wetenschappelijk onderzoeker

Waarom werd de Dierenwelzijn Scan ontwikkeld?

Mirjan Thys: "Er was nood aan een gebruiksvriendelijke app waarmee de veehouder zelf het dierenwelzijn van zijn veestapel kan meten en automatisch feedback krijgt op de resultaten. De app bestaat voor melk- en vleesvee, maar ook voor pluimvee en varkens. De grootste uitdaging bij de ontwikkeling was om wetenschappelijk zo correct mogelijk te werken en tegelijk gebruiksvriendelijk te zijn. Daar zijn we in geslaagd: de app is een praktisch meetinstrument voor dierenwelzijn én werkt sensibiliserend en ondersteunend. Zo krijgen de veehouders handvatten om aan de slag te gaan met hun aandachtspunten."

Hoe werkt de app precies?

"Allereerst kiest de veehouder welke dieren hij wil scannen: melkkoeien, droogstaande koeien, kalveren... Eerst vult hij een algemene vragenlijst in – o.a. over de huisvesting, het aantal ligbedden, de aanwezigheid van koeborstels – en daarna volgt een groepsbeoordeling. Hoe staan de koeien recht? Zijn er manke koeien? Is er competitie voor drink- of eetplaatsen? Tot slot volgt een individuele beoordeling van tien willekeurig gekozen dieren, belangrijk om een representatief beeld te krijgen. Die tien dieren krijgen een score voor lichaamsconditie, schouderletsels, knie- en hakletsels, voortbeweging, klauwaandoeningen, uiergezondheid... De melkveehouder kan daarna de vragenlijst uploaden en krijgt automatisch via e-mail een rapport met bijkomende informatie."

Wat staat er in zo'n rapport?

"De melkveehouder krijgt een visuele welzijnsradar met scores voor de belangrijkste dierenwelzijnsparameters. We hebben er bewust voor gekozen om niet te werken met één globale score maar met scores per deelsegment. Zo geven we cijfers voor ligcomfort, hakconditie, knieconditie, lichaamsconditie, vachthygiëne, voortbeweging... Daarnaast kan de melkveehouder online doorklikken om – per welzijnsparameter – een lijstje met mogelijke risicofactoren te raadplegen. Die bieden handvatten om samen met de bedrijfsbegeleidende dierenarts of een andere adviseur na te gaan wat van toepassing kan zijn bij een mindere score."

Wat leert de scan de melkveehouder nog?

"De melkveehouder kan ook zien hoe hij scoort in anonieme vergelijking met andere melkveehouders. Dat werkt motiverend, zo ziet hij concreet waar hij nog vooruitgang kan boeken. Die benchmarking is trouwens alleen beschikbaar voor Boerenbondleden, en vanaf het moment dat er voldoende melkveehouders de scan hebben doorlopen. Verder kan de melkveehouder zijn evolutie in de tijd bekijken en kan hij gericht blijven werken aan de verschillende dierenwelzijnsaspecten, segment per segment. Zo blijft het praktisch haalbaar."

Waarop is de app gebaseerd?

"Een dierenwelzijnsscore kan je bepalen via twee types parameters: 'resource

based' of 'animal based'. Bij resource based vertrek je vanuit het management en de stalopbouw. Hoeveel centimeter voerhek is er voorzien per koe? Bij animal based vertrek je vanuit het dier zelf. Wat is de lichaamsconditie van de koe? Hoe doet de koe het in een bepaalde setting? Deze app is voornamelijk gebaseerd op dergelijke diergebonden welzijnsindicatoren en niet op de omgevingsindicatoren.

Bij de ontwikkeling van de Dierenwelzijn Scan hebben we ons ook gebaseerd op heel wat wetenschappelijke literatuur en bestaande protocols, zoals het Welfare Quality® assessment protocol for cattle (2009) en het KTBL-protocol (Tierschutzindikatoren: Leitfaden für die Praxis – Rind (2016))."

Wat is de meerwaarde voor de melkveehouder?

"Voor mij zijn productie en dierenwelzijn niet automatisch een op een gerelateerd. Beter dierenwelzijn levert niet noodzakelijk meer melk op koe-niveau op, maar draagt wel bij tot het vermarkten van duurzame melk op sectorniveau. Een beter koecomfort draagt bijvoorbeeld bij aan een langere levensduur. Dierenwelzijn moet je eigenlijk zien als een 'social license to produce'. De maatschappij lijkt zich moeilijker te kunnen verzoenen met de manier waarop ons eten geproduceerd wordt. De melkveehouderij moet zich afvragen: is het wel allemaal oké wat we doen? Of kan het op een andere manier beter? We zijn verplicht om onze productiedieren op een goede manier te houden. Ik wil hiermee zeker niet zeggen dat melkveehouders niet inzitten met het welzijn van hun koeien, maar soms is het goed om gebruiken in vraag te stellen. Gerichte vraagstelling kan

bedrijfsblindheid doorbreken. 'Wij doen het al generaties zo' of 'Mijn koeien geven toch veel melk' zijn helaas geen afdoende argumenten om dierenwelzijn te meten."

Je bent dierenarts van opleiding. Wat zijn voor jou de belangrijkste punten voor dierenwelzijn en diergezondheid?

"Als dierenarts ben ik natuurlijk getraind met de focus op diergezondheid: infectieziektes, metabole aandoeningen, uiergezondheid, klauwproblemen, vruchtbaarheidsproblemen... Maar door de jaren heb ik geleerd dat dierenwelzijn breder is dan diergezondheid alleen. Bij de ontwikkeling van de app hebben we dan ook geprobeerd om zoveel mogelijk aspecten van welzijn mee te nemen in de beoordeling: goede gezondheid, goede voeding, goede huisvesting en gepast gedrag. Zo wordt bijvoorbeeld toegang tot kwalitatief drinkwater vaak onderschat. Ook de bezettingsgraad en het ligcomfort zijn in mijn ogen heel belangrijk. In oudere stallen zijn de ligbedden niet altijd aangepast aan de afmetingen van de moderne melkkoe of zijn er te weinig ligplaatsen waardoor koeien soms te lang moeten rechtstaan. Niet alleen gezondheid is dus belangrijk, maar ook de stalinrichting en het management: het bredere plaatje moet kloppen. Als je een perfecte stal hebt met een ruim voederhek maar er ligt geen voer aan een van de uiteinden, dan heb je al snel vijf voerplaatsen minder. En het rantsoen kan dan wel perfect gebalanceerd zijn en alle nutriënten bevatten, maar als het niet regelmatig wordt aangeschoven kunnen de koeien er niet bij. Het zijn soms 'simpele' dingen waar je tijdens een dierenartsopleiding niet bij stilstaat, maar het gaat breder dan diergezondheid."

Meer info: www.dierenwelzijnscaan.be

Welfare Quality® assessment protocol

De Dierenwelzijn Scan is gebaseerd op het Welfare Quality® assessment protocol. Deze methodiek werd in 2009 ontwikkeld door het Europese Welfare Quality® en bouwt verder op de 'vijf vrijheden' (zie hoofdstuk 1). Het is een veelgebruikte en gestandaardiseerde manier om dierenwelzijn te beoordelen op boerderijen en in slachthuizen.

Het beoordelingssysteem richt zich op diergebonden maatregelen (zoals de lichaamsconditie, verschillende gezondheidsaspecten, gedrag, letsels...) en minder op management (zoals de grootte van ligboxen).

Het protocol vertrekt vanuit **vier hoofdprincipes** rond dierenwelzijn:

1. **Goede voeding** - Worden de dieren goed gevoederd en voorzien van water?
2. **Goede huisvesting** - Zijn de dieren goed gehuisvest?
3. **Goede gezondheid** - Zijn de dieren gezond?
4. **Normaal gedrag** - Weerspiegelt het gedrag van de dieren een optimale gemoedstoestand?

Elk principe omvat op zijn beurt enkele criteria om te kunnen voldoen aan goed dierenwelzijn: rustcomfort, geen ziektes, goede mens-dierrelatie...

Pieter Passchyn

“Melkveehouders zetten steeds meer in op preventie”

Gezonde koeien, gezonde melk, gezonde boer. Dat is gemakkelijk gezegd, maar hoe zorg je ervoor dat je als melkveehouder goed scoort op het vlak van diergezondheid? Dierenartsen en adviseurs hebben daarop het antwoord klaar. Wij legden ons oor te luisteren bij Pieter Passchyn, dierenarts en oprichter van Milk@vice.

De laatste tien jaar hebben de meeste melkveehouders ingezien dat het ook met minder antibiotica kan

Pieter Passchyn – dierenarts en oprichter van Milk@vice

Wat is Milk@vice precies?

Pieter Passchyn: “Milk@vice is een onafhankelijk bureau dat advies geeft aan melkveehouders om met gezonde koeien meer gezonde en kwaliteitsvolle melk te produceren. Wij doen vruchtbaarheids- en rantsoenopvolging en geven onder meer advies over uiergezondheid, jongveeopfok, huisvesting en dierziektes.”

Hoe gaat Milk@vice te werk?

“Onze werking telt drie luiken. Allereerst verlenen we advies en opvolging aan bedrijven. Daarnaast helpen we bij problemen, bijvoorbeeld rond uiergezondheid, vruchtbaarheid of melkproductie. Dat is in principe een eenmalig bedrijfsbezoek, maar vaak evolueert die samenwerking naar advies en opvolging. Ten slotte geeft Milk@vice opleidingen en presentaties aan veehouders, maar ook aan producenten van melkrobots of farmaceutische bedrijven. Ook dierenartsen kunnen een beroep doen op onze diensten. Wij voeren namelijk geen behandelingen uit, maar focussen op preventie en advies.”

Wat is de rol van een dierenarts op een melkveebedrijf?

“De dierenarts staat in voor de epidemiologische bewaking van dierziektes die wettelijk bestreden moeten worden. Daarnaast moet hij alle andere dierziektes voorkomen of genezen. Zijn rol is dus zowel preventief als curatief. Een ziek dier moet enerzijds correct behandeld worden met de juiste antibiotica: de dierenarts is de perfecte persoon om dat juist in te schatten.

Anderzijds moet hij actief ziektes vermijden. Zo kan hij preventief vaccineren of advies geven rond de huisvesting, het rantsoen en het (stal) management om ziektes of aandoeningen te vermijden. Een koe die gezond is, geeft meer melk en brengt meer op. En de dierenarts speelt daar een belangrijke rol in.”

Gezonde dieren zijn dus van groot belang?

“Ja. Een dier dat lang meegaat – een koe die weinig ziek is geweest en geen andere problemen heeft gekend – heeft verschillende lactaties en is rendabeler. Een vaars die afkalft, brengt de eerste twee jaren niets op. De melkveehouder investeert, zonder iets terug te krijgen: kosten voor de stal, goed eten, mest, arbeid, verzorging... Het is een soort terugbetaling als de vaars voor het eerst kalft en melk geeft. Heeft de koe minstens twee lactaties, dan krijgt de melkveehouder zijn investering terug. Hoe langer de koe meegaat, hoe beter voor het rendement en voor de duurzaamheid van het bedrijf.”

Wanneer voldoet een melkveehouder op het vlak van diergezondheid?

“Dierenwelzijn en diergezondheid kan je inschatten aan de hand van drie factoren: goede vruchtbaarheidscijfers, goede uiergezondheid en een goede melkproductie met veel vet en eiwit. Als je daarop goed scoort, ben je als melkveehouder prima bezig. Hoe hoger die cijfers, hoe beter het gesteld is met het welzijn en de gezondheid van de koeien. Bovendien heb je ook duurzame

koeien als je een laag vervangingspercentage hebt. Dat lukt alleen op een boerderij die op alle vlakken goed scoort: huisvesting, verzorging, weerstand... maar ook op het algemene management."

Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten voor gezond melkvee?

"Huisvesting, licht, lucht, voldoende ruimte, ligcomfort, comfort aan het voederhek... spelen allemaal een rol. Het rantsoen moet gebalanceerd en nutritioneel in orde zijn, en de koeien moeten voldoende drinkwater hebben. Tijdens hittestressperiodes staan de koeien het best in de stal, want het zijn gevoelige dieren. Ook de melktechniek is belangrijk, of het nu met een robot gebeurt of met een conventionele melkinstallatie. Het systeem beïnvloedt de gezondheid niet erg, maar het management errond wel. Een robot kan bijvoorbeeld niet controleren of hij de uiers goed gereinigd heeft. Een veehouder in een melkput ziet dat wel en kan een tweede keer reinigen als het nodig is. De aandachtspunten zijn verschillend, maar met beide systemen kan je goede resultaten halen."

Zijn er nog werkpunten?

"Ieder bedrijf is natuurlijk verschillend, maar heel wat bedrijven scoren op alle vlakken al goed: zowel voor huisvesting, management, veevoeder en melken als voor de preventie van dierziektes. Wat wel altijd heel belangrijk blijft, is de klauw- en uiergezondheid van de koe. Op dat gebied kan je niet aandachtig genoeg zijn: een koe met klauwproblemen gaat minder eten, minder bewegen, toont niet dat ze bronstig is, heeft pijn en geeft minder

melk. Wat antibioticagebruik betreft, kan er ook nog een en ander beter: ik zou graag de preventie van uierontstekingen blijven verbeteren zodat er op dat vlak minder antibiotica nodig is."

Hoe sta je tegenover het gebruik van antibiotica?

"De laatste tien jaar hebben de meeste melkveehouders ingezien dat het ook met minder antibiotica kan. Dat is een positieve evolutie; ik denk dat er vroeger sneller naar antimicrobiële middelen werd gegrepen. Nu wordt er ter preventie meer naar vaccinaties en ontstekingsremmers gekeken. Antibiotica blijven wel essentieel bij behandelingen, zo lang ze maar verantwoord ingezet worden. Veel mensen vermoeden dat melkveehouders veel antibiotica gebruiken, maar dat is een misvatting."

Merk je een evolutie in de manier waarop melkveehouders met hun dieren omgaan?

"Toch wel. Je ziet dat bedrijven sterk aan het uitbreiden zijn en het werk arbeidsintensiever wordt. Daarom zijn heel wat bedrijven meer aan het automatiseren. De melkveehouder ziet in dat een ziek dier te veel aandacht vergt. Hij zal er dus alles aan doen om geen zieke dieren te hebben en zet daarom veel meer in op preventie. Vandaag hebben melkveehouders ook meer vertrouwen in vaccinaties: tien à vijftien jaar geleden was mastitisvaccinatie nog ondenkbaar, nu ligt dat al anders. Op het vlak van preventie is de melkveehouderij er dus zeker op vooruitgegaan. Daarmee zeg ik niet dat het slecht was twintig jaar geleden: het is gewoon nóg beter geworden."

"Het is ook een misverstand dat groei en expansie recht evenredig zouden zijn met meer problemen. Integendeel. Het is vaak zo dat hoe groter een bedrijf is en hoe meer dieren er zijn, hoe minder problemen er optreden. Mensen denken vaak dat het in grote stallen niet goed zit met dierenwelzijn en diergezondheid, maar dat is niet waar. Melkveehouders kunnen zich geen problemen permitteren en dus worden ze sneller aangepakt. De financiële druk bij grote bedrijven is vaak ook groter: zij hebben er alle belang bij om het goed te doen op het vlak van diergezondheid en dierenwelzijn."

Zijn er nieuwe inzichten rond diergezondheid?

"De afgelopen vijf jaar hebben verschillende studies aangetoond dat een goede jongveeopfok van groot belang is. Zo is het de eerste drie maanden belangrijk dat kalfjes voldoende biestmelk krijgen, vlot spenen, goed voer krijgen, geen last hebben van diarree en een goede ademhaling hebben. Later geven ze zo meer melk én gaan ze veel langer mee. Jongvee is in dat opzicht misschien nog te vaak een vergeten groep: een intensieve jongveeopfok is op lange termijn heel belangrijk."

Wie?

Dries Lahousse (36)

Waar?

Het Zomerbloemhof in Ieper

Hoeveel melkkoeien?

Zo'n 230

Andere activiteiten?

Op het Zomerbloemhof lopen nog vleeskippen rond en wordt er aan akkerbouw gedaan. Zo worden er o.m. aardappelen, tarwe, bieten en voer voor de koeien geteeld.

Melkveehouder sinds?

2009, maar Dries is al van kinds af vertrouwd met de stiel.

Wie helpt mee?

Vrouw Veerle Lagache (36) zit mee in het melkveebedrijf. Vader Robert draaide mee tot zijn 65e maar helpt nog elke dag.

- interview -

"Gezonde koeien geven me veel voldoening"

"Alles wat ik doe, doe ik uit liefde voor mijn beesten." Dries Lahousse van het Zomerbloemhof in Ieper geeft veel om zijn koeien. Daarom bouwde hij in 2019 een hypermoderne melkveestal en waakt hij continu over het welzijn en de gezondheid van zijn koeien. "Dag en nacht sta ik voor mijn koeien klaar. Mijn vrouw klaagt soms dat ik meer tijd aan de dieren besteed dan aan haar", glimlacht Dries. "Maar van goed verzorgde dieren krijg je veel terug."

In de stal van Dries ontbreekt het de 230 koeien allerm minst aan comfort. "Mijn koeien hebben inderdaad veel ruimte: per koe is er een enorme oppervlakte voorzien. In het midden van de stal bevindt zich de voeding en ernaast vertoeven de koeien. Bijna met hun neus buiten, want er is altijd verse luchttoevoer. De stal is ook voorzien van een lichtdoorlatend dak zonder dat de warmte binnenkomt. Een superstal eigenlijk: de koeien krijgen verse lucht en genieten van het zonlicht, maar hebben geen last van de warmte."

Ook het ligcomfort is uitstekend dankzij de zandboxen. "Die zijn koeler in de zomer, zijn veel zachter en de koeien hebben meer grip om gemakkelijk recht te staan. Als er melkresten terechtkomen in het zand, drogen die op en krijgen bacteriën geen kans. Op een rubberen matras groeien bacteriën makkelijker en zweten koeien ook meer. Het enige nadeel is dat zand aan materiaal schuurt en slijtage veroorzaakt, waardoor je meer onderhoud en kosten hebt. Maar voor de koeien is dat het beste, en dat geeft me veel voldoening als boer." Verder is de stal uitgerust met een volle vloer met zand, ventilatoren die automatisch beginnen te draaien vanaf 18°C en een onberispelijk strohok voor de kalfjes. Bovendien kunnen de koeien zichzelf verwennen onder de koeborstels en worden ze na elke winter geschoren.

Vijfsterrenstal

"Het was duurder bouwen, maar het is het allemaal waard. Ik zie koeien ook graag buiten, maar op stal – een goeie, welteverstaan – is het vaak beter voor hun welzijn en gezondheid. Buiten staan de koeien opeengepakt onder de schaduw van de bomen, tussen de vliegen en de mest. Bacteriën krijgen veel meer kans om te groeien wanneer er melk lekt, en koeien krijgen sneller last van uierontstekingen. Dan heb ik mijn koeien liever binnen, op een zachte, koele en propere zandbox met genoeg plaats, voldoende water en altijd vers voer – graszaadhooi, stro, bierdraf, voederbieten, maïs..."

"Wist je dat mijn koeien, toen ze nog naar buiten konden, soms smeekten om naar binnen te kunnen? Het is gewoon goed vertoeven in de stal: elke koe doet haar eigen ding, want ze is veel minder afhankelijk van de weersomstandigheden. Ook kunnen ze gaan en staan waar en wanneer ze willen, en kunnen ze zelf kiezen wanneer en hoe vaak ze gemolken worden. Dat kan tot vijf keer per dag, zonder stress."

Preventief werken

De moderne en comfortabele stal werpt zijn vruchten af, zowel op het vlak van diergezondheid als duurzaamheid. "De koeien hebben veel minder last van uierontstekingen en hebben geen dikke hakken. En wat duurzaamheid betreft: de resultaten spreken voor zich. Ik heb de meeste 10- en 100-tonners van Vlaanderen en de hoogste levensproductie. Hoe langer ze melk kunnen geven, hoe duurzamer. Ik heb er dus alle belang bij ze goed te verzorgen en ze zo lang mogelijk te houden. Dat is ook dierenwelzijn. Ik ben dag en nacht met de koeien bezig, de mensen beseffen dat vaak niet. Alles wat ik doe, doe ik uit liefde voor onze beesten. En de goede resultaten zijn een bekroring voor mijn werk. Het is een teken dat ik de stiel goed ken."

Ook de kalfjes krijgen veel aandacht op het Zomerbloemhof. "Wanneer de kalfjes ter wereld komen, laten we hen nog een tweetal uur bij de moeder zodat ze haar kalfje nog kan aflikken. Daarna halen we hen weg, om zeker te zijn hoeveel biestmelk en antistoffen ze binnenkrijgen en om gezondheidsproblemen te vermijden. Dat is tamelijk rap, maar het is beter voor de dieren. De kalfjes kunnen niet genoeg drinken om de uier te ontlasten, waardoor de koeien pijn krijgen door een volle uier. Na de bevalling zorgen we dat de koe weer goed kan aansterken met afkalfdrank: de koe verliest veel vocht tijdens de bevalling en er is plots een holte in de buik die ze weer moet opvullen. Die afkalfdrank helpt ook tegen infecties."

Tot slot wil Dries graag nog een misverstand uit de wereld helpen: "Weinig mensen beseffen hoe sterk melkveehouders inzetten op dierenwelzijn en diergezondheid. Wij staan niet te springen om antibiotica te geven. We werken zo veel mogelijk preventief: we vaccineren tegen luchtweginfecties, mastitis, E. coli... en zorgen ervoor dat ze genoeg antistoffen, vitaminen en mineralen binnenkrijgen. Zo hebben we zelden de dierenarts nodig om in te grijpen. En als we dan toch antibiotica gebruiken, is dat omdat we de koe niet willen laten afzien en laten sterven. Zieke koeien worden onmiddellijk behandeld. Het is onze plicht om de dieren goed te verzorgen."

“Gezonde en verzorgde dieren geven meer terug”

“Dierenwelzijn? Dat betekent voor mij zorgen dat de primaire behoeften van het dier tiptop in orde zijn en dat de koe het zo comfortabel mogelijk heeft. Als die basisbehoeften in orde zijn, bedenk ik hoe het nóg comfortabeler kan. Het gaat dan vaak om kleine dingen, maar die kunnen van grote waarde zijn voor de koe.” Om maar te zeggen: de koeien van Kurt Penninck in Tollembeek hebben het goed.

Op de Kerkweghoeve drinken de koeien vers water uit een propere drinkbak, krijgen ze voldoende vers voer, kunnen ze comfortabel liggen op ligboxen en is er continu frisse luchttoevoer. “En natuurlijk zorg ik er ook voor dat ze niet ziek worden of aandoeningen krijgen. De stal is altijd proper, waardoor de koeien droge poten hebben en geen klauwaandoening krijgen. Pas als de basis goed zit, kan je kijken naar extra’s die het leven van de koe nog aangener maken. Zo hebben we een koerugborstel in onze stal, laten we ‘s nachts het licht branden...”

Herkauwen in het gras

De koeien van Kurt kunnen naar buiten. “Toch geven ze op papier geen weidemelk: de koeien hebben daarvoor niet voldoende hectare gras ter beschikking. Maar sowieso zijn in de wei alle nodige voorzieningen aanwezig. Want wat betekent dierenwelzijn als je koeien wel naar buiten kunnen maar geen vers water krijgen of genoeg schaduw hebben?”

“Weidegang is trouwens vooral belangrijk voor de consumenten: zij zien de koeien graag in de wei lopen. Ik geniet er natuurlijk ook van om mijn koeien languit te

Wie?

Kurt Penninck (42)

Waar?

De Kerkweghoeve in Tollembeek

Hoeveel melkkoeien?

85

Andere activiteiten?

Kurt is ook zorgboer: een halve dag per week begeleidt hij iemand met het syndroom van Down op de hoeve.

Melkveehouder sinds?

2000. In 1996 studeerde Kurt af en begon hij thuis als zelfstandig helper. In 2000 nam hij het melkveebedrijf van zijn vader Georges (81) over. Vier jaar lang was de Kerkweghoeve een vader-zoonbedrijf tot ze in 2004 volledig op Kurts naam kwam.

Wie helpt mee?

Vader Georges helpt nog altijd en ook Kurts vrouw en kinderen springen bij waar nodig.

zien liggen herkauwen (*lacht*). Maar overdag verkiezen ze nu eenmaal de stal, gewoon omdat het er frisser is. Mijn koeien lopen tijdens warme periodes vooral 's nachts in de wei: de mensen zien ze dan bijna nooit en vragen me vaak waar ze zijn. De ligboxen binnen zijn uiteraard ook comfortabel, maar buiten is toch nog net iets anders. De koeien voelen zich vrijer. Dat merk je ook als ze na de winter opnieuw naar buiten mogen: dan dansen en huppelen ze. Ik merk ook dat weidegang beter is voor de klauwgezondheid: buiten blijven de klauwen beter droog. En er gaat niets boven de smaak van vers gras.”

Melkrobot

Op de Kerkweghoeve worden de koeien gemolken door een robot. “Hoogproductieve koeien kunnen drie keer per dag, of zelfs meer, aanschuiven. Dat is erg comfortabel voor de koe, want zo heeft ze geen last van een volle uier. Ook geeft de melkrobot heel wat nuttige informatie door. Zo weet ik heel precies, per melkbeker, hoeveel melk de koe geeft en wat de geleidbaarheid is – een belangrijke factor voor de uiergezondheid. Ook kan ik gemakkelijk de gezondheid van de koeien monitoren en

opvolgen: aan de celgetalmeting kan ik meteen zien of er een probleem is met de uiergezondheid bijvoorbeeld. Ook geeft de robot aan welke koeien minder snel komen, wanneer dieren in de wachtruimte blijven staan... Een teken aan de wand, waardoor we preventief kunnen behandelen of sneller ingrijpen bij opkomende uierontstekingen.”

Gebalanceerd dieet

De melkrobot meet ook de voederconversie. “Elke hap die de koe neemt, moet van een constante kwaliteit zijn. Zo moet de eiwit-energieverhouding juist zitten voor een goede melkproductie. Daarom voeder ik de koeien zo evenwichtig mogelijk en wordt alles geanalyseerd en berekend. De veevoederleverancier adviseert me daarbij. De basis bestaat uit voordroog met maïs, aangevuld met perspulp en Protigold, een restproduct van de bio-ethanolproductie. Dat heeft een hoge eiwitaanvoer waardoor ik minder soja moet gebruiken. Daarnaast krijgen de koeien naast eigen geproduceerde tarwe en korrelmaïs ook krachtvoer, om hen te lokken naar het melkvoeder en de robot. Tot slot vul ik het voer aan met luzerne om de vruchtbaarheid te verhogen en de levensduur van de koe te verlengen, wat duurzamer is.”

Klauwverzorging

Hoe minder problemen een koe tijdens haar leven kent, hoe langer ze leeft. Klauwproblemen zijn daarbij een belangrijk aandachtspunt. “Als ik klauwproblemen niet aanpak, loopt de koe mank, stopt ze met eten, gaat de melkproductie omlaag, zie ik minder goed wanneer ze bronstig is, laat ze zich minder melken waardoor de druk op de uier toeneemt... Het is een domino-effect. Daarom laat ik mijn koeien regelmatig door een voetbad met antibacterieel product lopen, staan ze droog in de stal en kapt een aannemer jaarlijks de poten bij. Als extra verzorging nodig is, kap ik zelf bij in de kapbox.”

Hoe beter Kurt zijn dieren verzorgt, hoe minder een dierenarts moet ingrijpen. “Het is een kunst om de dierenarts zo weinig mogelijk nodig te hebben. Bij ons speelt hij vooral een preventieve rol: hij adviseert wanneer en waartegen we best vaccineren. Eigenlijk zouden consumenten meer moeten beseffen dat hoe beter een melkveehouder zijn dieren verzorgt, hoe meer hij ervan terugkrijgt. Gezonde, gelukkige koeien betekent een gelukkige boer.”

Hoofdstuk 4.

Onderzoek

Onderzoek bij melkkoeien

Op het vlak van dierenwelzijn en diergezondheid wordt er heel wat onderzoek verricht. Zo lopen er in de zuivelsector verschillende projecten om zo snel mogelijk te kunnen ingrijpen als er zich gezondheids- of welzijnsproblemen zouden voordoen. Dat onderzoek gebeurt vaak met behulp van technologie. Enkele voorbeelden.

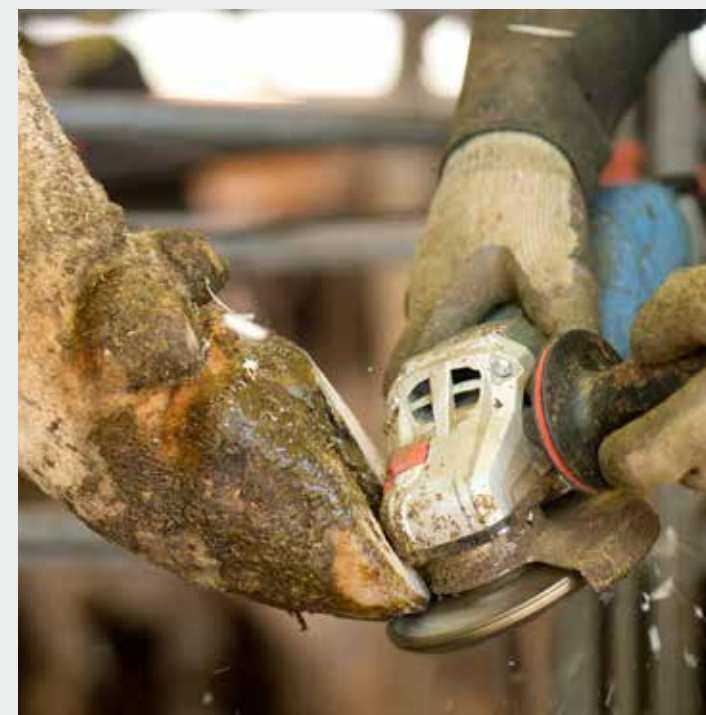
ClawCare: klauwproblemen opsporen met warmtecamera

Klauwproblemen kunnen leiden tot een kreupele, ongezonde koe. Om klauwproblemen tijdig op te sporen en beter te kunnen behandelen, ging het project ClawCare dit jaar van start. Binnen dat project wordt een betaalbare smartphone-app ontwikkeld om klauwproblemen gemakkelijker te detecteren.

Via mobiele warmtecamera's en een zelflerend beeldverwerkingsalgoritme zullen diepere letsels – die nog niet zichtbaar zijn met het blote oog – al opgespoord kunnen worden. Zo kunnen de boer en klauwverzorger sneller starten met de juiste verzorging. Via een databank kan het algoritme op termijn zelf leren waar er zich problemen voordoen. In een laatste fase wordt een software-tool ontwikkeld die bepaalt hoe je de klauw precies moet verzorgen.

ClawCare is een samenwerking tussen UGent, ILVO, Inagro, de Hooibeekhoeve en HoGent en loopt nog tot 2023.

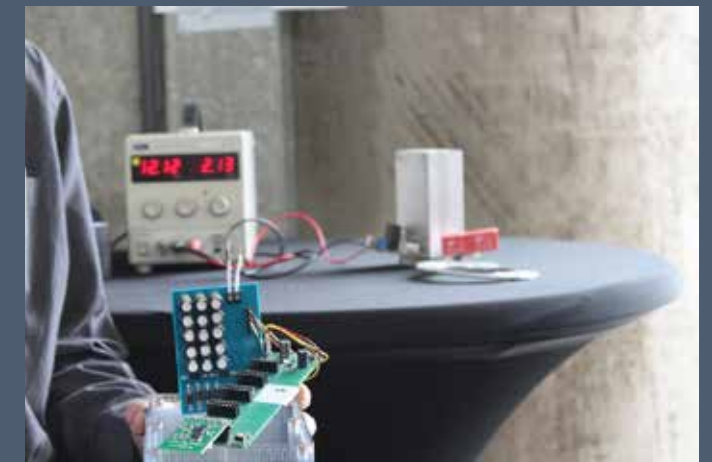

Bron: foto's ILVO

MoniCow: monitoring in veehouderij

Binnen het MoniCow-project werd een prototype van een slimmer, meer geïntegreerd, gebruiksvriendelijker en energiezuinig hulpmiddel voor melkveehouders ontwikkeld. Het systeem volgt verschillende parameters van gezondheid en vruchtbaarheid op met een beperkt aantal sensoren, zoals de chip in het oormerk en de halsband die in real time updates versturen. Op die manier worden de koeien niet gehinderd. Deze manier van databeheer komt het dierenwelzijn ten goede: ziektes en problemen worden sneller opgespoord en beter aangepakt. Het systeem kan detecteren wanneer een koe minder eet, onrustig is, plots minder stappen zet of minder gaat liggen dan anders. Daarnaast wordt ook de locatie van de koe in de stal bepaald (tot op 30 cm nauwkeurig!), waardoor haar gedrag beter in kaart kan worden gebracht.

Dat systeem is ook economisch interessant voor de melkveehouder. Het is niet alleen tijdsefficiënt, ook de dierenartskosten zullen verminderen. De onderzoekers schatten dat zo'n monitoringsysteem een besparing van gemiddeld 200 euro per koe per jaar kan opleveren. Een mooie win-win tussen economie en dierenwelzijn! MoniCow, de totaaloplossing voor monitoring in de veehouderij, werd gecreëerd door verschillende partners zoals ILVO, IMEC-UGent, KULeuven en verschillende technologiebedrijven. In een vervolproject (FWO) van 2020-2022 wordt gewerkt aan de verdere optimalisatie van dit prototype.

Bron: foto's imec

DISARM: verminderen van antibiotica(resistentie)

In het project DISARM – Disseminating Innovative Solutions for Antibiotic Resistance Management – bundelen Europese veehouders, dierenartsen, adviseurs, onderzoekers en industrie uit 9 landen hun krachten in de strijd tegen antibioticaresistentie. Aan de hand van verschillende praktijkcases zoeken ze de beste aanpak om

in één klap twee doelen te bereiken: een verbeterde algemene diergezondheid op de hoeves én een blijvend en drastisch lager antibioticagebruik. De 'best practice'-aanpak zal verspreid worden als het te volgen voorbeeld voor de Europese veehouderij.

Op het einde van de rit komt er een handleiding en een toolbox, zodat Europese veehouders een eigen diergezondheidsteam kunnen oprichten rond betere bioveiligheid, een verbeterde algemene diergezondheid en een voorzichtigere, doelmatigere inzet van antibiotica.

DISARM is een thematisch netwerk dat gefinancierd wordt door het Europese Horizon 2020 onderzoeks- en innovatieprogramma.

Tot slot aan het woord.

Dina Tersago

Dina Tersago

“De boeren gaan zeer liefdevol met hun dieren om”

Met twaalf seizoenen 'Boer zkt. Vrouw' op de teller, heeft Dina Tersago al in heel wat binnen- en buitenlandse boerderijen een kijkje achter de schermen kunnen nemen. Hoe zag zij dierenwelzijn evolueren? Hoe gaan melkveehouders vandaag om met diergezondheid? En hoe kijkt de presentatrice zelf naar de boerenstiel? "Bij 'Boer zkt. Vrouw' voel ik altijd veel liefde voor het vak. En die liefde voor de natuur en de dieren probeer ik mijn zonen zeker mee te geven."

Vandaag zijn boeren bedrijfsleiders en ondernemers, veel meer dan vroeger

Wat betekent dierenwelzijn voor jou?

Dina Tersago: "Ik associeer dierenwelzijn in de landbouw vooral met nette en verzorgde dieren in propere stallen, met voldoende ruimte en aangepaste voeding. Ik merk dat boeren daar hard mee bezig zijn, in perfect gecontroleerde omstandigheden. Dat is natuurlijk omdat de Vlaamse wet- en regelgeving dat voorschrijft, maar ook omdat dieren die het goed hebben de boer meer teruggeven. Win-win voor beide partijen dus."

Vind je dat Vlaamse boeren diervriendelijk te werk gaan?

"Dat geldt zeker voor alle boeren die wij selecteerden voor 'Boer zkt. Vrouw'. Zij zijn altijd zeer liefdevol met hun dieren omgegaan. Dat doen ze ook vanuit een bepaalde trots: vandaag zijn boeren bedrijfsleiders en ondernemers, veel meer dan vroeger. Ze willen dat alles in orde is en dat de boerderij en hun dieren er gezond en wel uitzien. Ze komen ook op tv natuurlijk: andere boeren kijken mee, dus willen ze trots hun werk en hun dieren laten zien."

Wat vind je van het dierenwelzijn op een melkveebedrijf?

"Ik zag al vaak dat melkveehouders investeerden in melkrobots en carroussels, onder andere om spanning bij de koeien te vermijden. De boeren leerden me dat hoe minder stress koeien ervaren, hoe meer melk ze geven. Er heerst dan ook een bepaalde rust in de stallen: de dieren zijn op hun gemak. Wanneer we filmen, vragen de boeren ons om rustig te zijn en

niet te veel lawaai te maken. Zo kunnen de koeien ongestoord de robot in en uit. De productie houdt daar natuurlijk rekening mee, en ik vraag de filmploeg ook altijd om bij de boer te polsen wat wel en niet kan. Over die robots gesproken: het verraste me dat de koeien op veel melkveebedrijven kunnen kiezen wanneer ze naar de robot gaan. Ook vind ik die borstels die de koeien masseren echt geweldig, daar genieten ze zichtbaar van."

En hoe zit het met diergezondheid?

"Boeren halen bij problemen of twijfels zeker de dierenarts erbij. Ik herinner mij dat er op een boerderij een kalfje werd geboren waar het niet zo goed mee ging. Vroeger zouden ze dat kalfje opgeven en wegsturen, maar dat kreeg de boerin niet over haar hart. Ze wilde het opkweken en afwachten wat er zou gebeuren, nog een kans geven. Wat veel mensen ook niet weten, is dat de boeren stipt bijhouden welke koe antibiotica gebruikt. Die melk komt niet in de verwerking. We krijgen dus alleen goeie melk waar geen antibiotica in zit."

Wat kan er volgens jou nog beter op het vlak van dierenwelzijn?

"Het is altijd fijn om te zien dat dieren naar buiten kunnen en op een natuurlijke manier kunnen leven en grazen. Ik vind het belangrijk om daarmee rekening te houden: de dieren hebben daar baat bij. Ook het ligcomfort is een belangrijk punt: zorgen voor zachte ligboxen en vloeren, genoeg ruimte, vermijden dat de koeien in hun eigen mest moeten staan... Het kan soms beter, maar dat vraagt natuurlijk

investering. Op een boerderij met varkens of andere dieren die niet buiten kunnen, is het fijn om te zien dat ze toch vrij in de stal kunnen bewegen."

Ben je al eens met dieren mishandeling geconfronteerd geweest?

"Nee, in de twaalf seizoenen van 'Boer zkt. Vrouw' heb ik nog nooit dierenmisbruik of -verwaarlozing gezien. Met de hand op het hart kan ik zeggen dat we bij alle boeren van het programma met trots ontvangen werden, en dat de boeren heel toegewijd over hun dieren praten en ermee omgaan. Bij 'Boer zkt. Vrouw' voel ik altijd veel liefde voor het vak. Alle boeren zijn gepassioneerd met de stiel bezig: enerzijds vanuit het oog op rendement, maar anderzijds omdat ze die extra's gewoon zelf willen voorzien en het steeds beter willen doen. De boerderij is vaak al verschillende generaties in handen van hun familie, en de boeren willen het werk van ouders en grootouders met trots verderzetten. Verschillende boeren hebben me al verteld dat ze hopen dat hun grootvader fier zou zijn op de manier waarop ze verder bouwen aan de boerderij. Dat is zo mooi."

Merk je een evolutie op in het landbouwleven?

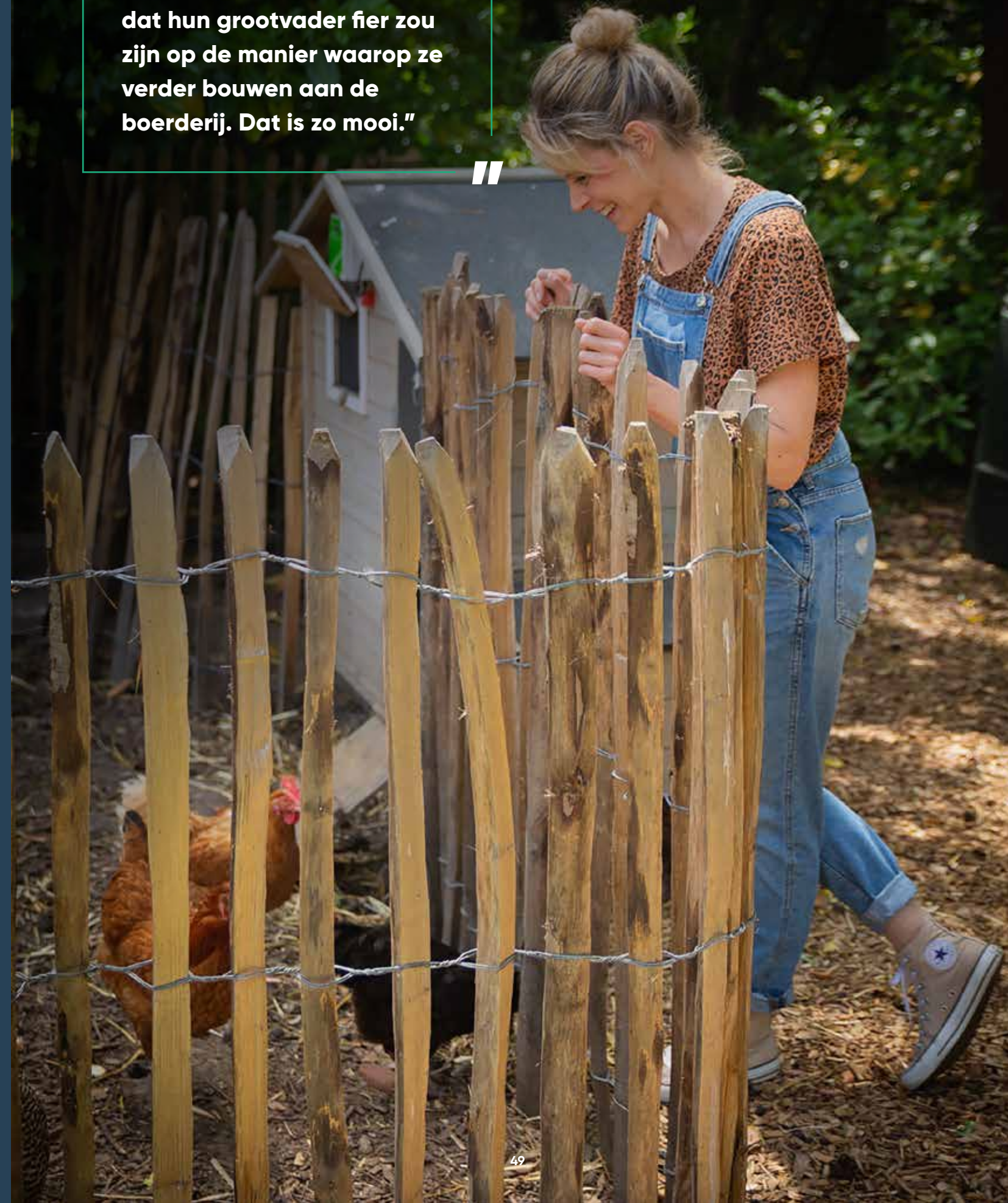
"Moeilijk om te zeggen. Ik merk wel dat er een soort bewustzijn is ontstaan om een mooi bedrijf te hebben, met fatsoenlijke producten om fier op te zijn. Ook is de tendens gegroeid om het goed te willen doen op elk vlak. Kleine boerderijen zijn geëvolueerd naar ondernemingen die efficiënt moeten draaien. Tegelijk is er in de maatschappij een 'back to basics'-evolutie, terug naar de natuur. We willen opnieuw weten vanwaar onze melk komt en hoe ze geproduceerd wordt. Zo zijn er

meer en meer hoevewinkels en bioboerderijen. In die zin hebben consumenten en boeren elkaar een geweten geschopt. De consument vraagt zich meer en meer af of de dieren wel goed verzorgd worden, terwijl de boeren de consumenten duidelijk maken dat ze niet altijd het geld krijgen waar ze recht op hebben. Ik vind trouwens dat we trotser moeten zijn op wat we in Vlaanderen produceren. We hebben fantastische producten die in de beste omstandigheden gemaakt worden. Waarom invoeren als het dicht bij huis zo goed is? Dankzij de melkveehouders en de boeren hebben we elke dag verse melk, groenten, fruit, vlees..."

Heb je zelf dieren thuis?

"Als ik alles had meegenomen wat de boeren me tijdens 'Boer zkt. Vrouw' hebben aangeboden, dan had ik nu een kinderboerderij (*lacht*). Op dit moment hebben we vier kippen, al zou ik graag meer dieren houden. Alleen hebben mijn man en ik het allebei druk, en ik vind dat je tijd moet hebben om goed voor dieren te kunnen zorgen. Maar op termijn is het wel de bedoeling om er een kat of enkele konijntjes bij te nemen. Voorlopig houden we het dus bij onze kippen. Het is fijn om met de kinderen restjes te geven of eieren te rapen. Ik leg mijn zoontjes ook uit hoe we de kippen moeten verzorgen, of hoe we de schapen in de buurt rustig moeten laten eten. En dat ze sowieso altijd lief moeten zijn voor dieren, dat ze ook gevoelens hebben. Dat zeg ik zelfs over plantjes: 'Als je een blaadje afkraakt, dan heeft het bloemetje pijn.' Dan kijken mijn zonen eens raar (*lacht*). Maar de liefde voor de natuur en voor dieren probeer ik hen alleszins mee te geven."

Verschillende boeren hebben me al verteld dat ze hopen dat hun grootvader fier zou zijn op de manier waarop ze verder bouwen aan de boerderij. Dat is zo mooi."

Addendum

Deze derde editie van het factbook 'Naar een duurzame zuivelsector in Europa' focust op dierenwelzijn en diergezondheid. Uiteraard is duurzaamheid een erg breed begrip met zeer veel verschillende aspecten. Maar hoe ziet de Europese Unie dit? Graag gaan we wat dieper in op de 'Van boer tot bord'-strategie binnen de Europese Green Deal om tot een duurzamere voedselproductie te komen. En hoe kan de consument duurzamer eten? Dat is een heuse evenwichtsoefening, maar met rekenmodellen wordt getracht om de impact van onze voedselkeuzes op zowel milieu, gezondheid als prijs in kaart te brengen, om zo juiste keuzes te maken die met al deze aspecten rekening houden.

'Van boer tot bord'-strategie: Gezondheidsbevorderend voor mens en planeet

In 2050 moet Europa het eerste klimaatneutrale continent zijn. De Europese Green Deal brengt die Europese zoektocht naar een duurzame groei in kaart die zowel de gezondheid van de mens als van de planeet bevordert. Om dit te bereiken is de 'van boer tot bord'-strategie, die in mei 2020 door de Commissie werd voorgesteld, cruciaal. Bovendien wordt de 'van boer tot bord'-strategie gepresenteerd in het oog van de COVID-19-pandemie, wat de noodzaak onderstreept van een veerkrachtig voedselsysteem dat alle burgers voorziet in betaalbaar, gezond voedsel.

De strategie draait rond **vier pijlers** die de overgang naar een duurzaam Europees voedselsysteem versnellen, namelijk:

1. duurzame voedselproductie,
2. duurzame voedselverwerking en -distributie,
3. duurzame voedselconsumptie en
4. minder voedselverlies en meer afvalpreventie.

Om deze transitie van het voedselsysteem te doen slagen, spelen de Europese landbouwers – dus ook melkveehouders – een cruciale rol. Maar ook andere belanghebbenden in de waardeketen moeten hun steentje bijdragen. Op weg naar een circulaire economie moeten de voedselverwerkende sectoren en de retail maatregelen nemen op het vlak van transport, opslag, verpakking en voedselverspilling.

Even belangrijk: ook consumenten zullen zich moeten aanpassen. Daarom zal de Commissie nieuwe manieren zoeken om de consumenten te informeren, zodat ze een keuze maken voor gezonde en duurzame voeding en minder voedselverspilling.

Eens dat wordt bereikt, kan het Europese voedselsysteem uitgroeien tot de wereldwijde standaard voor duurzaamheid.

"De Europese **Green Deal** is onze nieuwe groeistrategie, voor een groei die meer teruggeeft dan wegneemt. Ze laat zien hoe we onze manier van leven en werken, van produceren en consumeren kunnen aanpassen zodat we gezonder leven en onze bedrijven innovatief maken."

Ursula von der Leyen, voorzitter van de Europese Commissie

De 'van boer tot bord'-strategie heeft als doel de overgang naar een duurzaam voedselsysteem te versnellen. Dit systeem moet:

- een neutrale of positieve impact op het milieu hebben
- helpen de klimaatverandering te verzachten en zich aan de gevolgen ervan aan te passen
- het verlies aan biodiversiteit omkeren
- zorgen voor voedselzekerheid, voeding en volksgezondheid, door ervoor te zorgen dat iedereen toegang heeft tot voldoende, veilig, voedzaam en duurzaam voedsel
- de betaalbaarheid van voedsel behouden en tegelijk een eerlijker economisch rendement genereren, het concurrentievermogen van de toeleveringssector van de EU bevorderen en eerlijke handel stimuleren.

'Van boer tot bord' zal de klimaatfocus in het GLB ondersteunen

In het kader van het toekomstige gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) voor 2021-2027 zijn stimulansen voorgesteld voor landbouwers om actief bij te dragen aan klimaatdoelstellingen en om het milieu en de biodiversiteit te beschermen. De 'van boer tot bord'-strategie zal deze inspanningen om naar duurzamere voedselsystemen te evolueren, aanvullen en ondersteunen.

Duurzame voeding is een evenwichtsoefening

Een duurzaam voedingspatroon moet voor iedereen gezond, aanvaardbaar en betaalbaar zijn. Het samenstellen van duurzame voeding is dan ook een delicate evenwichtsoefening. Een omschakeling in een aantal voedingsmiddelen kan de voedingswaarde en de voetafdruk van je dieet namelijk aanzienlijk beïnvloeden. Rekenmodellen zoals Optimeal®, ontwikkeld in Nederland, helpen de impact van voedselkeuzes op het milieu, de gezondheid en de voedselprijzen weer te geven.

Het Optimeal®-model berekent de nutritionele, milieu- en prijsimpact wanneer een bepaalde voedselcategorie wordt weggelaten of vervangen. De referentievoeding in het model is gebaseerd op de aanbevolen dagelijkse inname van voedingsstoffen en voedingsmiddelen zoals geadviseerd door de Nederlandse Gezondheidsraad en het Voedingencentrum. Om de milieu-impact van het voedsel dat we consumeren te berekenen, werd een beroep gedaan op gegevens uit de levenscyclusanalysemethodiek.

“Eigenlijk berekent Optimeal® welke voedingsproducten je moet consumeren om de voedingsstoffen te vervangen die je uitsluit door bepaalde voedingsmiddelen te schrappen. Het gaat natuurlijk om een gestandaardiseerd model, maar het geeft wel inzicht in hoe je zowel gezondere als duurzamere voeding kan samenstellen”, zegt dr. Stephan Peters.

“Soms leidt het vervangen van bepaalde voedingsmiddelen tot contra-intuïtieve resultaten. Zo verkleint de vervanging van dierlijk voedsel door plantaardig voedsel niet noodzakelijk de ecologische voetafdruk van voeding.”

Voor zuivel zijn de resultaten alvast positief: “De voedingsstoffen uit zuivel moeten worden gecompenseerd door verschillende andere voedingsproducten en niet door individuele voedingsstoffen. Dat betekent dat niet alleen eiwit moet worden vervangen, maar ook calcium, vitamine A, B12, B6 en zo verder”, legt hij uit.

“Daarvoor zou je al grote hoeveelheden van voornamelijk bonen, peulvruchten en groenten moeten eten. Verrassend genoeg is de CO₂-voetafdruk van de alternatieve voeding ongeveer gelijk aan die van zuivelproducten”, vervolgt dr. Peters.

Gezond en duurzaam én ook betaalbaar en aanvaardbaar

Naast de aanbevolen voedingspatronen en voedingsinname, nam Optimeal® de vier dimensies van duurzame voeding over zoals gedefinieerd door de FAO, de Voedsel- en Landbouworganisatie van de VN: **gezondheid, duurzaamheid, betaalbaarheid en culturele acceptatie**. Het model werd dus zo ontworpen om voedingspatronen voor te stellen die zo dicht mogelijk aanleunen bij het aanbevolen voedingspatroon met betrekking tot deze vier dimensies.

Dr. Peters licht toe: “Een voedingspatroon kan gemakkelijk een lage uitstoot hebben, maar tegelijk ongezond, duur of niet vertrouwd zijn. Een heel grote hoeveelheid groenten is bijvoorbeeld duurder. Of neem snoep en snacks, die zijn goedkoop maar ongezond. Daarom

streven we ernaar om de aanbevelingen van de Nederlandse voedingsrichtlijnen op te volgen.”

Vermijd snelle conclusies

Volgens dr. Stephan Peters moet het volledige potentieel van het rekenmodel nog worden uitgerold. “We willen het model meer nuance kunnen geven. Door de voedselgroepen uit te breiden, integreren en vergroten we de dimensies van de milieu-impact op water- en landgebruik”, legt hij uit.

Tot nu toe werd Optimeal® algemeen erkend in de Europese wetenschapsgemeenschap. Maar volgens dr. Peters kan het een grotere impact hebben buiten de academische wereld.

“Optimeal® en aanverwante lineaire programmeertools kunnen het publieke debat kwalificeren. De algemene opvatting dat dierlijk voedsel altijd een grotere milieu-impact heeft dan plantaardig voedsel is te kort door de

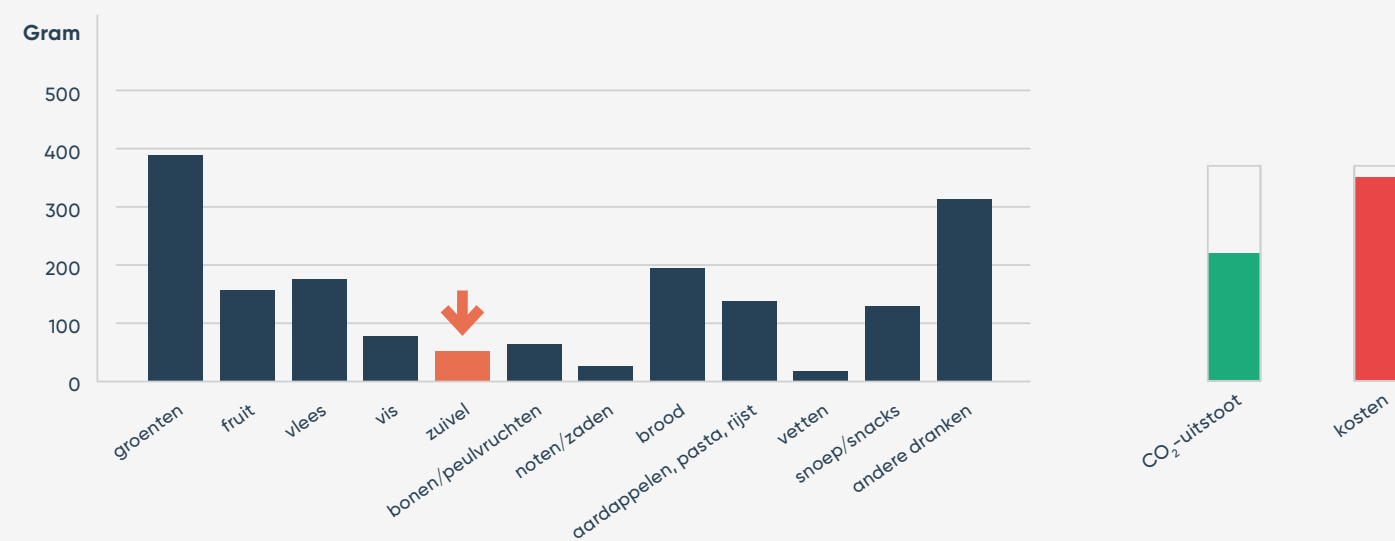
bocht. Er zijn meer consequenties dan wat onder meer beleidsmakers doorgaans vertellen. We hebben meer nuancering nodig”, zegt hij.

Daarom is het voor dr. Peters belangrijk dat we het debat over duurzame voeding respectvol aangaan en ons onthouden van snelle conclusies. We zullen de goede dingen van een gezond, voedzaam en betaalbaar voedingspatroon moeten behouden om een nog duurzamere productie te kunnen creëren.

“Als je voedingspatronen verandert, heeft dat soms totaal onverwachte gevolgen. Het is een delicaat evenwicht tussen economische, culturele, ecologische en gezondheidsaspecten. Als je het voedselsysteem of de consumptie wil veranderen, moet je rekening houden met alle vier factoren. Negeer je er eentje, dan is het geheel gedoemd om te mislukken. Daarnaast moet je de gevolgen kritisch bekijken. Dat vergeten we vaak”, besluit dr. Stephan Peters.

Optimeal® neemt referenties van de gemiddelde Nederlandse voeding op basis van de Nederlandse Nationale Voedselconsumptiepeiling, en vanaf september 2020 maken EU-gegevens deel uit van de referentiegegevens. Het model omvatte tot dusver een levenscyclusanalyse van 208 producten uit verschillende voedselgroepen. Het model maakt het mogelijk om de inname van verschillende voedselgroepen zoals brood, vis, fruit, groenten, zuivel etc. aan te passen.

Een dieet met minder zuivel verlaagt nauwelijks de CO₂-uitstoot maar verhoogt wel de kosten voor een gelijkwaardig dieet met vervangende voedselgroepen.

Hoe zien bepaalde diëten eruit met aandacht voor de gezondheid van mens en planeet? Dat kan je berekenen met het Optimeal®-model, waarin je met de balkjes in de grafiek de opname van bepaalde voedselgroepen kan vermeerderen of verminderen. De balkjes van andere voedselgroepen passen zich dan automatisch aan, afhankelijk van het aantal voedingsstoffen dat je moet compenseren. Rechts zie je dan de impact op het klimaat en op je portemonnee.

Referenties

- Anthonissen, A., De Brabander, D., De Campeneere, S. & Ryckaert, I. (2011). Brochure Melkveevoeding. Brussel: Departement Landbouw en Visserij.
- Anthonissen, A., Decuypere, E. & Ryckaert, I. (2017, 14 november). Brochure succesvolle opfok van jongvee op het melkveebedrijf. Brussel: Departement Landbouw en Visserij.
- Bleecke, J.J. (2010). Dikke hakken... Veehouder|Dierenarts, april 2010, p. 29, geraadpleegd van <https://maken.wikiwijs.nl/bestanden/109210/dikke%20hakken.pdf>.
- Boerenbond. (2013, 15 oktober). Dierenwelzijn. Geraadpleegd van <https://www.boerenbond.be/kenniscentrum/onderwerpen/duurzaamheidsmonitoring-melkveehouderij/dierenwelzijn>.
- Brummelaar, T. (2008). Koecomfort zorgt voor beter rendement. *Boerderij*, 93(33)
- Cazaux, G., Van Gijseghe, D. en Carels, K. (2008). Dierenwelzijn in de Vlaamse landbouw en visserij op de onderzoeksagenda. Geraadpleegd van <https://www.vlaanderen.be/publicaties/dierenwelzijn-in-de-vlaamse-landbouw-en-visserij-op-de-onderzoeksagenda>.
- De Tavernier, J., Lips, D. en Aerts, S. (2010). Dier en welzijn. Leuven, België: Lannoo.
- Dejonckheere, D. (2010). Dierenwelzijn en het houden van huisdieren (Masterscriptie). Geraadpleegd van https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/458/265/RUG01-001458265_2011_0001_AC.pdf.
- Departement Omgeving. (z.d.). Dierenwelzijn in Vlaanderen. Geraadpleegd van <https://dierenwelzijn.vlaanderen.be/>.
- Departement Omgeving. (z.d.). Structuur en werking van de Raad voor Dierenwelzijn. Geraadpleegd van <https://dierenwelzijn.vlaanderen.be/structuur-en-werking-van-de-raad-voor-dierenwelzijn>.
- Departement Omgeving. (z.d.). Wetgeving Dierenwelzijn. Geraadpleegd van <https://dierenwelzijn.vlaanderen.be/wetgeving-dierenwelzijn>.
- Dierenwelzijn Scan. (z.d.). Geraadpleegd van <https://www.dierenwelzijnscore.be>.
- DISARM. (z.d.). Disseminating Innovative Solutions for Antibiotic Resistance Management. Geraadpleegd van <https://disarmproject.eu>.
- Duurzame Landbouwontwikkeling. (2014, 10 juli). Het ontwerp van melkveestallen. Brussel: Departement Landbouw en Visserij.
- Europese Commissie. (2012, 19 januari). Een nieuwe strategie voor dierenwelzijn: Europese Commissie streeft naar meer kwaliteit. Laatst geraadpleegd op 22 september 2020, van https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/IP_12_28.
- Europese Commissie. (z.d.). Animal Welfare. Geraadpleegd van https://ec.europa.eu/food/animals/welfare_en.
- Europese Rekenkamer. (2018). Dierenwelzijn in de EU: het dichten van de kloof tussen ambitieuze doelstellingen en praktische uitvoering. Geraadpleegd van https://www.rundveeloket.be/sites/default/files/inline-files/SR_ANIMAL_WELFARE_NL.pdf.
- GAIA. (z.d.). Meer weten over dierenrechten. Geraadpleegd van https://www.gaia.be/sites/default/files/paragraph/files/meer_over_dierenrechten.pdf.
- GD Diergezondheid. (z.d.). Dikke hakken. Geraadpleegd van <https://www.gddiergezondheid.nl/diergezondheid/management/klauwaandoeningen/klauwgezondheidsscore/dikke%20hakken>.
- Geerinckx, K. (2020, 1 juli). Naar efficiëntere klauwverzorging op melkveebedrijven. Laatst geraadpleegd op 22 september 2020, van <https://www.boerenbond.be/actualiteit/naar-effici%C3%ABntere-klauwverzorging-op-melkveebedrijven>.
- HaverSchmidt, J. (2007). Weidegang versus Opstallen. Een bewuste keuze. Geraadpleegd van <https://edepot.wur.nl/120984>.
- ILVO. (2018). Levensproductie van melkvee verbeteren door een optimalisatie van de voeding en het management van jongvee in Vlaanderen. Geraadpleegd van [https://pure.ilvo.be/portal/nl/projects/levensproductie-van-melkvee-verbeteren-door-een-optimalisatie-van-de-voeding-en-het-management-van-jongvee-in-vlaanderen\(ae7cd4cf-84aa-4033-bf55-0a1254b6d7d6\).html](https://pure.ilvo.be/portal/nl/projects/levensproductie-van-melkvee-verbeteren-door-een-optimalisatie-van-de-voeding-en-het-management-van-jongvee-in-vlaanderen(ae7cd4cf-84aa-4033-bf55-0a1254b6d7d6).html).
- ILVO. (2019). Activiteitenverslag 2019. Geraadpleegd van <https://www.ilvo.vlaanderen.be/Portals/68/documents/Mediatheek/AV/AV2019NL.pdf>.
- ILVO. (2019, 22 maart). Reductie van antibiotica(resistentie) in de Europese veehouderij door grootscheeps 'lerend netwerk' project DISARM. Laatst geraadpleegd op 22 september 2020, van <https://www.ilvo.vlaanderen.be/language/nl-BE/NL/Pers-en-media/Alle-media/articleType/ArticleView/articleId/5333/Reductie-van-antibioticaresistentie-in-de-Europese-veehouderij-door-grootscheeps-lerend-netwerk-project-DISARM-ILVO-coördineert.aspx#.X2nJY2gzY2y>.
- ILVO. (z.d.). SMART melken. Nutritioneel sturen naar een economisch en ecologisch duurzaam melkveebedrijf focus op methaan en stikstof-efficiëntie. Geraadpleegd van <https://www.ilvo.vlaanderen.be/smartmelken/NL/Home/tabid/9177/Default.aspx>.
- ILVO. Rundveeloket. (z.d.). Krachtvoer en bijproducten. Geraadpleegd van https://www.rundveeloket.be/kenniscentrum/rundveevoeding/krachtvoer_bijproducten.
- ILVO. Rundveeloket. (z.d.). Strooisel voor diepstrooiselboxen. Geraadpleegd van https://www.rundveeloket.be/vraag_antwoord/strooisel_diepstrooisel.
- Koninklijk Besluit betreffende de toegestane ingrepen bij gewervelde dieren, met het oog op het nutsgebruik van de dieren of op de beperking van de voortplanting van de diersoort. (2001, 4 juli). Belgisch Staatsblad, p. 23 244.
- Koninklijk besluit van 1 maart 2000 inzake de bescherming van voor landbouwdoeleinden gehouden dieren. (2000, 6 mei). Belgisch Staatsblad, pp. 14 314-14 317.
- Koninklijk besluit van 17 mei 2001 betreffende de toegestane ingrepen bij gewervelde dieren, met het oog op het nutsgebruik van de dieren of op de beperking van de voortplanting van de diersoort. (2001, 4 juli). Belgisch Staatsblad, pp. 23 244-23 245.
- Lekker van bij ons. (z.d.). Melk verantwoord. Geraadpleegd van <https://www.lekkervanbijons.be/melk/melk-van-bij-ons/verantwoord>.
- Milk@vice. (z.d.). Advies. Geraadpleegd van <https://milkadvice.be/diensten/Advies/16>.
- Niesten, E., Raymaekers, J. en Segers, Y. (2003). Lekker dier!? Dierlijke productie en consumptie in de 19de en 20ste eeuw. Leuven, België: CAG.
- Richtlijn 2007/43/EG van de Raad van 28 juni 2007 tot vaststelling van minimumvoorschriften voor de bescherming van vleeskuikens. (2007, 12 juli). PB.L. 182, pp. 19-28.
- Richtlijn 98/58/EG van de Raad van 20 juli 1998 inzake de bescherming van voor landbouwdoeleinden gehouden dieren. (1998, 8 augustus). PB.L. 221, pp. 23-27.
- Scheirlinck, B. (2019, 20 juni). Beperk hittestress om koeien gezonder en rendabeler te houden. Laatst geraadpleegd op 22 september 2020, van <https://www.landbouwleven.be/5554/article/2019-06-20/beperk-hittestress-om-koeien-gezonder-en-rendabeler-te-houden>.
- Stray Animal Foundation Platform. (z.d.). Historie Europese Unie en dierenwelzijn. Geraadpleegd van <https://www.stray-afp.org/nl/historie-europese-unie-en-dierenwelzijn>.
- Vakblad Elite. (2019, 8 februari). Systeemvergelijking: stal versus wei. Laatst geraadpleegd op 22 september 2020, van <https://www.vakbladelite.nl/2019/02/08/systeemvergelijking-stal-versus-wei>.
- Van Den Brulle, I. (2018). De 9 verschillen tussen robotmelken en conventioneel melken & hun potentiële impact op de uiergezondheid op een melkveebedrijf. Vlaamse Dierenartsvereniging, september 2018, pp. 8-13.
- VILT. (2004, 2 september). Onderzoek naar meest diervriendelijke koeborstels. Laatst geraadpleegd op 22 september 2020, van https://www.vilt.be/Onderzoek_naar_meest_diervriendelijke_koeborstels.
- Welfare Quality® (2009). Welfare Quality® assessment protocol for cattle. Lelystad, Nederland: Welfare Quality® Consortium.
- Wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren. (1986, 3 december). Belgisch Staatsblad, p. 16 382.

